

Civilsamhället i Uppsala län

En kartläggning av omfattning och utbredning 2022

Mattias Larsson
Pelle Åberg
Eddie Vega

Civilsamhället i Uppsala län

En kartläggning av omfattning och utbredning 2022

Mattias Larsson
Pelle Åberg
Eddie Vega

Marie Cederschiöld högskola
Stockholm, januari 2025

Förord

Civilsambälleskartan är ett pågående projekt vid Centrum för civilsambällesforskning (CCF), Marie Cederschiöld högskola, som genomförs i samverkan med Nätverket – Idéburen sektor Skåne (Nätverket). En metod har utvecklats för att samla in och sammanställa kvantitativa data om det svenska civilsambället på lokal och regional nivå. Den gör det möjligt att få en översikt av och en inblick i civilsambället i Sverige som inte varit tillgänglig tidigare.

Föreliggande rapport är en studie av en av Sveriges regioner – Uppsala – som genomförs med hjälp av denna metod och där insamlade data sätts i relevant teoretisk och empirisk kontext. Rapporten presenterar en kartläggning av civilsambällets organisationslandskap i Region Uppsala, som också har finansierat rapporten. Vår ambition är att den ska följas av fler liknande rapporter där fler av Sveriges regioner kartläggs för att så småningom göra det möjligt att teckna hela det svenska civilsambällets organisationskarta på regional och lokal nivå.

Projektet *Civilsambälleskartan* bidrar med ny kunskap som är användbar för aktörer inom civilsambälle och offentlig förvaltning på regional och kommunal nivå genom att höja kunskapsnivån om civilsambällets omfattning gällande såväl antal organisationer som den arbetsmarknad dessa organisationer utgör och inom vilka verksamhetsområden som civilsambällets organisationer är aktiva. Projektet bidrar också med värdefull kunskap för civilsambällesforskningen, både direkt och mer indirekt genom att möjliggöra bättre urvalsramar och bakgrundsinformation för andra forskningsprojekt som på ett eller annat sätt intresserar sig för civilsambällets roll i dagens samhälle.

Magnus Karlsson, professor, Centrum för civilsambällesforskning

Innehåll

INLEDNING	9
Om kartläggningen	9
Organisationsnumret i fokus	10
Kartläggningens omfattning	10
 CIVILSAMHÄLLET OCH DEN IDÉBURNA SEKTORN – BEGREPP, OMFATTNING, ROLLER	
	12
Begrepp och utgångspunkter	12
Det svenska civilsamhället idag	14
Historiska och nutida roller för civilsamhället	15
Civilsamhälle och demokrati	16
Civilsamhälle och välfärd	17
Civilsamhället som innovatör och stabilisator	18
Civilsamhället och beredskap	19
 KARTLÄGGNING AV CIVILSAMHÄLLET I UPPSALA LÄN	21
Uppsalas befolkning och geografi	21
Juridiska former i idéburen sektor	22
Ideella föreningar	23
Övriga stiftelser och fonder	24
Samfälligheter	24
Bostadsrättsföreningar	24
Ekonomiska föreningar	24
Registrerade trossamfund	25
Civilsamhällets fördelning efter kommun	25
Det civila samhällets verksamheter i Uppsala län	28
Idéburen verksamhet – avdelningsnivå	29
Annan serviceverksamhet	31
Kultur, nöje och fritid	32
Idéburna välfärdsutförare	32
Utbildning	33
Arbetsställen och anställda	34
Arbetsställen efter juridisk form och kommun	34
Antal anställda	37
Omsättning	40
Det ideella arbetets omfattning och värde	41
 CIVILSAMHÄLLET I REGION UPPSALA – IDAG OCH IMORGON	43
 LITTERATUR	45
 BILAGA 1 – METODBESKRIVNING	49

Inledning

Region Uppsala önskar etablera en djupare och mer långsiktig samverkan med det organiserade civilsamhället i länet, bland annat som ett led i att stärka lokal demokrati, delaktighet, folkhälsa och tillit. En viktig del för att förstå det organiserade civilsamhället och dess potential, men också dess utmaningar, är att få en överblick över dess omfattning och utbredning i länet. Den överblicken kommer att ges i föreliggande rapport via statistik och data, som hämtats från bland annat Statistikmyndigheten SCB:s företagsregister.

Målsättningen är att kartläggningen ska fungera som ett underlag för samtal om idéburen- offentlig samverkan och för att förstå sektorns potential och utmaningar. För att underlätta dessa samtal rymmer kartläggningen introducerande och förklarande texter om civilsamhället och idéburen sektor, exempelvis rörande de olika juridiska former som präglar sektorn.

Kartläggningen är inspirerad av tidigare kartläggningar som genomförts av Nätverket – Idéburen sektor Skåne. Nätverket gjorde sin första kartläggning i samband med föreningens bildande 2006, vilken sedan följdes upp år 2015. År 2006 samlades datan in via enkäter till kommuner och civilsamhället i Skåne samt via tillgänglig statistik från SCB (Persson, 2007). Vid den uppföljande kartläggningen köptes data från SCB och bearbetades sedan vidare via Lunds universitet och Nätverket (2017). Idag finns den här typen av dataregister mer lättillgängligt än tidigare och Nätverket har byggt upp kompetens för att samla in och åskådliggöra datan på ett resurseffektivt sätt. Våren 2021 gjordes den första kartläggningen där Nätverket stod för insamling av grunddatan på uppdrag av Region Kronoberg (Larsson & Vega, 2021). Den teknik och kunskap som finns upparbetad har nu via ett motsvarande uppdrag från Region Uppsala kunnat utvecklats och fördjupas ytterligare och det speciellt som bearbetning och analys har gjorts i nära samarbete med Marie Cederschiöld högskola som har ett särskilt Centrum för civilsamhällsforskning. Det samarbetet innebär att rapporten i sin helhet rymmer ett bredare perspektiv om civilsamhället i stort och dess möjliga roller. Denna kontextualisering av datan är också tänkt att bidra till samtalsunderlag och djupare förståelse för civilsamhället och dess utveckling i ett nationellt perspektiv.

Föreliggande rapport har tidigare publicerats av Region Uppsala (Civilsamhället i Uppsala län.)¹.

Om kartläggningen

Kartläggningen rör det organiserade civilsamhället i Uppsala län, utifrån registerdata hämtat från SCB. Detta är den första kartläggningen av sitt slag i Uppsala län och det finns därför ingen tidigare data som kan utgöra en referenspunkt för att förstå utvecklingen över tid. Den data som kartläggningen baseras på hämtades vecka 20, år 2022. SCB uppdaterar statistiken varje vecka och under våren 2022 har den hämtats flera gånger för att identifiera möjliga avvikelser eller stora förändringar. Det har inte förekommit, men däremot sker det ständigt små förändringar i datan vilket visar att statistiken är en rörlig materia och att det kartläggningen visar är en ögonblicksbild.

¹ Kartläggningen har finansierats av Region Uppsala med medel från Tillväxtverkets projekt *Vägar till hållbar utveckling*.

Det kan därför vara intressant att inom något eller några år följa upp kartläggningen för att förstå hur utvecklingen av civilsamhället ser sig över tid.

Organisationsnumret i fokus

För att kunna samla in data om en organisation så måste den vara registrerad. Det finns inget krav på att en civilsamhällesorganisation ska registrera sig. Däremot krävs det om organisationen vill öppna ett bankkonto, hyra en lokal, ansöka om bidrag eller utföra uppdrag åt företag eller kommun. Vid registrering tilldelas organisationen ett organisationsnummer som fungerar som ett identifikationsnummer. Organisationsnummer tilldelas av den myndighet som registrerar den juridiska personen när den bildas eller när det annars finns anledning att införa organisationen i myndighetens register. Det finns ett stort antal myndigheter med rättighet att tilldela organisationsnummer.

För att kunna särskilja olika typer av juridiska personer som ingår i organisationsnummerregistret finns även uppgift om juridisk form, den framgår dock inte av själva organisationsnumret.

Det är dessa organisationsnummer som har räknats under kartläggningen. Ju mer verksamhet en organisation har, ju mer verksamheten omsätter eller ju fler anställda en organisation har, ju mer information lagras under respektive organisationsnummer. Så det finns med andra ord en hel del intressant att hämta och lära om ett lokalsamhälle eller län utifrån denna data.

Kartläggningens omfattning

Kartläggningen omfattar statistik över antalet civilsamhällesorganisationer, eller idéburna organisationer (vi återkommer till en diskussion kring de olika begrepp som florerar inom detta område i nästa avsnitt), fördelat över sju olika juridiska former (ideella föreningar, ekonomiska föreningar, bostadsrättsföreningar, samfälligheter, familjestiftelser, registrerade trossamfund samt övriga stiftelser och fonder). Vidare delas verksamheterna upp enligt kategorierna verksamhetsområde, bransch och huvudsyssla. Kartläggningen redovisar också antalet arbetsställen och omsättningsklasser inom denna sektor. Kartläggningen omfattar data på läns- och kommunnivå och den data som har bearbetats baseras på uppgifter från Skatteverket, Bolagsverket och andra källor som har sammanställs i ett dataregister tillhandahållet av SCB (SCB, 2022b; Bolagsverket, 2025).

Som nämnts ovan omfattar kartläggningen de organisationer som har valt att registrera sig och därmed har erhållit ett organisationsnummer. Det betyder att kartläggningen inte fångar de civilsamhällesorganisationer och sammanslutningar som inte är registrerade, vilket är en begränsning som är viktig att påpeka. Dessutom finns i materialet som kommer att presenteras en relativt stor andel ”okända”. Datan visar samtliga registrerade organisationer utifrån juridisk form och vi fångar därför samtliga de civilsamhällesorganisationer som har registrerat sig och de kommer att redovisas utifrån sina respektive juridiska former. Dock är det många civilsamhällesorganisationer som inte genomför den fullständiga registreringen där exempelvis huvudsyssla, etc. anges då det först blir nödvändigt i situationer där organisationen exempelvis behöver F-skattsedel.

Datan i kartläggningen har som tidigare nämnts hämtats från SCB:s företagsregister. Dock faller det inom varje bolags ansvar att korrekt och komplett information läggs in i databasen. Det är ett måste för att bli registrerad för moms, som arbetsgivare och för F-skattsedel (SCB, 2022c).

För att en verksamhet ska kunna betala ut ersättning måste man registrera sig hos Skatteverket som arbetsgivare. Det ligger så pass starkt i många verksamheters intresse att registreringen på denna nivå blir gjord så att själva grundregistreringen inte ger upphov till stora mätfel. Men bland de många idéburna organisationer som inte har någon omsättning och som inte heller är aktuella för att t.ex. bli arbetsgivare är det ganska vanligt att registreringen inte blir fullständig. Det

innebär för denna kartläggning att vi inte kan redovisa komplett information när datan ska brytas ner från juridisk form till avdelning, bransch och huvudsyssla. Det saknas alltså en del uppgifter i registreringen och det är sannolikt först när behovet uppstår i en verksamhet att söka bidrag, öka sina kontakter mot en offentlig part eller när en organisation hamnar i en situation där organisationen får en omsättning som registreringen blir fullständig (Jordbruksverket, 2022).

Utöver själva den empiriska kartläggningen syftar rapporten till att utveckla förståelsen för vad det organiserade civilsamhället är och vad det gör. Hur kan denna sektor eller samhällssfär förstås och definieras? För att tydliggöra detta behövs en begreppsdefinition men också en kontextualisering av den data som presenteras rörande Uppsala län utifrån tidigare studier av och ackumulerad kunskap om det svenska civilsamhället, dess historia, utbredning och betydelser.

Civilsamhället och den idéburna sektorn – begrepp, omfattning, roller

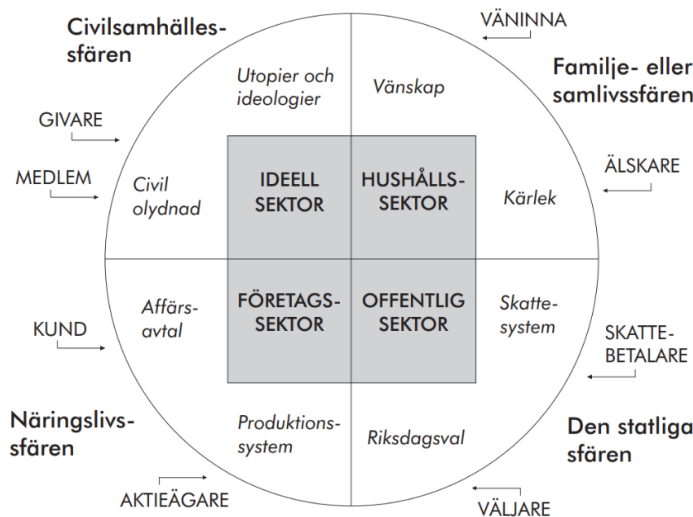
Innan vi ger oss i kast med de framtagna siffror som åskådliggör civilsamhället i Uppsala län så behöver vi slå fast några mer begreppsliga utgångspunkter samt ge ett sammanhang till de siffror som kommer att presenteras. I detta avsnitt diskuterar vi därför först begreppen som cirkulerar kring det civila samhället samt vad den samhällssfären omfattar och hur den har uppfattats i Sverige.

Begrepp och utgångspunkter

Civilsamhället är ett mångtydigt begrepp. Det har en tydligt politisk men också normativ dimension, vilket bland annat visas av att det från tidigt 1990-tal, när begreppet anlände till Sverige, har använts av såväl höger- som vänsterdebattörer (von Essen, 2019).

Det finns en uppsjö olika begrepp för att tala om hela eller delar av den samhällssfär som ofta talas om som det civila samhället såsom social ekonomi, tredje sektorn, folkrörelser, föreningsliv, etc. och alla dessa kommer med sina begränsningar och med sina idéhistoriska kopplingar (jfr von Essen & Sundgren, 2012). Begreppet ideell sektor kan exempelvis bli missvisande då det, som rapporten kommer att visa, finns många organisationer som å ena sidan är en ideell förening, men som å andra sidan har anställd personal för att bedriva sin verksamhet.

Det finns ingen allmänt vedertagen definition av civilsamhället men vanligt återkommande karaktärsdrag som lyfts fram är att det civila samhället kan förstås som en samhällelig sfär som är separerad från den statliga sfären där statliga, kommunala och regionala organisationer ingår; från näringslivssfären där företag agerar på marknader utifrån vinstintresse; och från den privata sfären bestående av familj, släkt och vänner. Utifrån ett sådant perspektiv ingår då ideella och idéburna organisationer, medborgarnas ideella engagemang, och ideologier som gör människors handlingar meningsfulla och som bygger organisationers legitimitet i civilsamhället (Alexander, 2006; Kocka, 2006; Wijkström & Lundström, 2002). Från detta perspektiv utgörs alltså samhället, idealtypiskt, av följande fyra samhällsfärer: det offentliga/staten; det privata/familjen; marknaden/näringslivet; och det civila samhället. Detta illustreras i figur 1 nedan.

Figur 1. Samhällets sfärer och sektorer samt människors relationer till dessa. Källa: Wijkström & Lundström (2002).

I denna kartläggning kommer vi att utgå från begreppet civilsamhälle, men också använda oss av idéburen sektor, idéburna organisationer och idéburna verksamheter för att tala om konkreta empiriska organisationer. Av dessa begrepp kan då civilsamhället förstås som det överordnade begreppet. Idéburen sektor och idéburna organisationer är delar av civilsamhället men denna samhällssfär inkluderar mer än enbart denna typ av aktörer.

Att en organisation är idéburen betyder att verksamheten syftar till att främja ett specifikt värde, en idé, och det är den idén som är drivkraften i verksamheten, snarare än om verksamheten genererar ekonomisk avkastning. Vidare är det viktigt att tala om idéburen verksamhet i termer av en egen sektor. Det tydliggör att det är en sektor jämte det offentliga och privata, men som drivs av en egen logik och värdegrund (jfr Wijkström & Lundström, 2002). Det skapar förutsättningar för att diskutera fördelar och mervärden av icke-vinstutdelande organisationer som ligger utanför både marknaden och det offentliga.

Definitionen av civilsamhället som presenterats ovan är bred, och när statistiken granskas närmare blir det tydligt att definitionen i praktiken rymmer verksamheter av mycket olika karaktär. Från det stora flertalet som utgörs av mindre föreningar som drivs i huvudsak på ideell basis, till ett litet fåtal mycket stora organisationer, där några är ekonomiska föreningar som ligger nära en marknadsmässig logik och omsätter stora belopp. Förutsättningarna för dessa organisationer är naturligtvis väsentligt olika och det är värt att ha i åtanke när materialet tolkas. Det kan dock finnas ett värde i sig i att lyfta fram möjligheterna att driva många olika typer av verksamheter utanför de ramar som det offentliga eller marknaden bjuder.

Såväl civilsamhället i stort som den idéburna sektorn präglas alltså av en omfattande mångfald av aktörer som är verksamma inom en stor bredd av olika verksamhetsområden. Idéburen verksamheter drivs ofta av specifika sakfrågor och organisationen definierar självständigt sitt uppdrag och sin verksamhet. Mångfalden och bredden av organisationer kan bidra till en känsla av att inte kunna överblicka sektorn. För att kunna skapa en sådan överblick behöver några kriterier för att räknas som en idéburen organisation ställas upp. Dessa följer också av definitionen ovan och rimmar med såväl stora delar av den forskningslitteratur som finns på området, som med den svenska statens förståelse av civilsamhället (jfr Prop. 2009/10:55). I denna kartläggning inkluderas därför organisationer som är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn och bedrivs i icke-vinstutdelande föreningar, kooperativ, samfund, stiftelser och liknande sammanslutningar. Emellanåt finns även kriterier om att organisationerna ska bygga

på demokratiska värderingar och gynna samhällsintresset men dessa tas inte hänsyn till i denna kartläggning av flera anledningar. Dels är den typ av värderingar svårare att fånga och beskriva med hjälp av statistik, dels har inte organisationerna som ingår i materialet för den här rapporten granskats utifrån värdegrund, stadgeskrivningar eller liknande, dels finns det en mer avancerad diskussion att föra kring normativa förståelser av civilsamhället som begrepp och i vilken mån det kan anses enkom innehålla ”goda” organisationer. Frågor kring vilka organisationer i civilsamhället som bör stödjas av exempelvis det offentliga är på det sättet en helt annan fråga än vilka organisationer som faktiskt existerar inom den samhällssfären.

Det svenska civilsamhället idag

För att ge ett visst sammanhang till den data som kommer att presenteras i innevarande rapport, och ett sammanhang att i någon mån förhålla civilsamhället i Region Uppsala till, så bör det svenska civilsamhället i stort beskrivas.

Först och främst bör det noteras att den typ av regionala och lokala närstudier som har genomförts i den kartläggning som presenteras här har en detaljnivå som inte på något enkelt sätt finns tillgänglig på en mer övergripande, nationell nivå. Dock finns en del kunskap om det svenska civilsamhället på nationell nivå, såväl i form av kvantitativa data som genom mer kvalitativ forskning rörande dess positioner och roller i det svenska samhället. Det senare kommer att diskuteras i nästa avsnitt. Först ska vi här utveckla något om omfattningen av det svenska civilsamhället.

Givet de svårigheter med att definiera civilsamhället och ramarna för vad som ska räknas som civilsamhälle och vad som faller utanför definitionen så uppstår också svårigheter med att räkna omfattningen av såväl organisationer som verksamheter. I texten nedan utgår vi från de satelliträkenskaper² som SCB sammanställer rörande det svenska civilsamhället.

Enligt dessa satelliträkenskaper bestod det svenska civilsamhället av 260 506 organisationer år 2020. Utifrån SCB:s klassificeringar var de största grupperna av organisationer de inom ”bostäder, social och samhällelig utveckling” och ”rekreation och kultur”. Associationsrättsligt utgjorde ideella föreningar lejonparten, närmare bestämt drygt 62 procent av organisationerna hade denna juridiska form. De två näst vanligaste juridiska formerna var samfälligheter samt bostadsrättsföreningar och kooperativa hyresgästföreningar som omfattade drygt respektive knappt 13 procent av samtliga organisationer. Därefter följde stiftelser och fonder på 8 procent (SCB, 2022a). Dessa olika juridiska former kommer att diskuteras mer ingående senare i rapporten under rubriken ”Juridiska former i idéburen sektor”.

Förädlingsvärdet från det civila samhällets organisationer under 2019 uppgick till 159 miljarder kronor och civilsamhällets bidrag till BNP var 3,1 procent. (SCB, 2021)³

Under 2020 var nära 200 000 (188 100) personer anställda inom civilsamhällets organisationer, vilket var detsamma som 3,8 procent av samtliga förvärvsarbetande i landet (SCB, 2022a). Dessa siffror pekar på en rad resurser som civilsamhället bidrar med till samhället. Men till detta bör också läggas det ideella arbete som utförs i civilsamhället.

Den senaste i raden av de befolkningsundersökningar som återkommande utförs av Centrum för civilsamhällesforskning, Marie Cederschiöld högskola (tidigare Ersta Sköndal Bräcke högskola) och som genomfördes 2019 visar att 51 procent av den svenska befolkningen mellan

² Begreppet satelliträkenskaper innebär att räkenskaperna upprättas i samma system som nationalräkenskaperna men det sker vid sidan om dessa – som en satellit till nationalräkenskaperna (Tillväxtverket, 2022).

³ Förädlingsvärdet från det civila samhällets organisationer anges inte för 2020 i den delrapport SCB givit ut (SCBa, 2022). Därför anges här siffran från året innan.

16 och 84 år hade arbetat ideellt under de senaste 12 månaderna innan undersökningstillfället. Detta är en internationellt sett mycket hög siffra och fascinerande nog är den i princip konstant över tid. Från 1992 när första mätningen gjordes och fram till den senaste från 2019 så varierar siffran på hur många som arbetar ideellt bara mellan 48 och 53 procent (von Essen & Svedberg, 2020).

I snitt arbetar de som engagerar sig ideellt 18 timmar per månad. Detta innebär att det finns en stor samhällelig resurs i det ideella och då en mycket stor andel (78 procent) av de som arbetar ideellt utför sitt ideella arbete i civilsamhällesorganisationer där de också är medlemmar, en siffra som i och för sig har minskat något men är fortsatt hög, så blir också civilsamhällets organisationer en stor resurs för samhället. Vilken resurs detta kan utgöra visas inte minst i samband med olika samhällskriser. Studier har exempelvis lyft den ideella sektorns kapacitet i samband med skogsbränderna under sommaren 2018 och flyktingsituationen 2015 (von Essen & Svedberg, 2020). Utan det starka samhällsengagemang som det organiserade civilsamhället representerar skulle Sveriges förutsättningar att agera snabbt vid dylika samhällskriser sannolikt påverkas betydligt.

När vi nu introducerat en övergripande bild av det svenska civilsamhället i siffror rör vi oss vidare till att sätta in detta i ett historiskt sammanhang och resonera kring olika roller som har tillskrivits civilsamhället, för att på så sätt peka på möjliga betydelser av de siffror som sedermera kommer att presenteras rörande Region Uppsala.

Historiska och nutida roller för civilsamhället

Detta är knappast rätt forum för en djuplodande exposé över framväxten av det civila samhället i Sverige men några tillbakablickar hjälper till att både få syn på drivkrafter i mycket ideellt engagemang och stora delar av det organisatoriska landskapet som tecknats ovan.

Det som vi idag skulle beteckna som ett civilt samhälle, som ideellt arbete och som kollektiv mobilisering har förstås existerat under lång tid i Sverige. Men, om vi ser till den mer nutida historien så har mycket av civilsamhällets historia i Sverige från skiftet 18-/1900-tal cirkulerat kring de svenska folkrörelserna.

Under slutet av 1800- och början av 1900-talet växte sig flera folkrörelser, såsom arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen och frikyrkorörelsen, starka i Sverige och fick också stort politiskt inflytande – inte minst arbetarrörelsen genom den nära anknytningen till socialdemokratin som nådde en dominant position i det svenska politiska landskapet, en position som också upprätthölls under flera decennier.

Precis som för civilsamhällesbegreppet finns inte någon allmänt vedertagen definition av vad en folkrörelse är, men karaktärsdrag som ofta betonas är att en folkrörelse bygger på ett öppet och aktivt massmedlemskap. Medlemskapet är centralt, ska vara inkluderande och medlemmarna förväntas engagera sig aktivt i organisationens verksamhet och även bidra med ideella insatser. Massmedlemskapet utgör också grunden för en demokratiskt uppbyggd och styrd organisation. Vidare förväntas en folkrörelse vara autonom från staten, drivas av ett ideologiskt uppdrag och är ofta rikstäckande (Hvenmark, 2008; Wijkström & Lundström, 2002).

Bland annat genom de relationer som byggdes upp mellan folkrörelserna och det offentliga, men också mer generellt som en följd av att folkrörelserna i sig fick en så stark position i det svenska samhället har idén om folkrörelser också beskrivits som något som i stor utsträckning har färgat det svenska civilsamhället och idéer om hur kollektiv mobilisering ska och bör ske (Hvenmark, 2008; Hvenmark & Wijkström, 2004; Micheletti, 1995; Åberg, 2015; cf. Selle, 2013).

Ser man då till hur det svenska civilsamhället har förändrats eller vilka utmaningar och möjligheter som civilsamhällets organisationer stått inför under senare år så har en av de största

utmaningarna varit att antalet medlemmar i civilsamhällets organisationer minskar, även om det inte gäller alla organisationer. Dessutom har andelen av dem som arbetar ideellt och som också är medlemmar minskat i någon mån. Samtidigt har inte det ideella arbetets omfattning i den svenska befolkningen minskat (von Essen & Svedberg, 2020). Det verkar alltså inte som att människors engagemang eller vilja att arbeta ideellt minskar. Däremot är det fler som är medlemmar utan att arbeta ideellt, som alltså endast är stödmedlemmar, vilket pekar på möjliga förändringar i den kollektiva organiseringen, något som åtminstone för en folkrörelseorganisation kan vara en utmaning om man håller fast vid det aktiva massmedlemskapet som nämnts ovan.

I allt större utsträckning har det dykt upp konkurrenter till folkrörelseidealets norm för hur kollektiv organisering bör ske och vi ser idag en allt större omfattning av alternativa organisationsformer och lösningar för mobilisering, exempelvis i form av olika typer av nätverk, volontärsatser (snarare än det aktiva medlemskapets insatser inom folkrörelseorganisationer), osv.

I detta finns också ett närmande till de gränsland som idealtypiskt finns mellan samhällets olika sfärer, som diskuterades inledningsvis under "Begrepp och utgångspunkter". Det är också i de gränslanden som vi kan hitta både problematiska situationer och nya och möjligen effektivare sätt att organisera sig på för att nå de mål man strävar efter.

Men, även om det alltså finns tecken på att folkrörelseidealet utmanas idag av andra former för kollektiv mobilisering så finns det också tecken på att det fortsätter att vara något som de flesta aktörer inom det svenska civilsamhället förhåller sig till på ett eller annat sätt (Wijkström & Lundström, 2002; Åberg, 2015).

Civilsamhället har också ansetts kunna fylla olika funktioner och spela olika roller i samhället och några av dessa ska vi nu gå vidare till att belysa.

Civilsamhälle och demokrati

En funktion som ofta har tryckts på, inte minst i ett svenskt sammanhang, är de roller civilsamhället kan spela för demokratin. Bland annat har civilsamhällets funktion som röstbärare för olika grupper diskuterats där civilsamhällets organisationer anses kunna samla olika gruppers intressen, driva sakfrågor och på vis fungera som intressepolitiska aktörer, också då exempelvis i funktionen som en kanal för medborgarna i deras relation till staten (Wijkström & Lundström, 2002; jfr Ehrenberg, 1999; Janoski, 1998; Micheletti, 1995). Nära anslutet till detta är rollen civilsamhället kan ha i att granska och kontrollera makten (Diamond, 1999; Keane, 2013). Men, civilsamhället förs också ofta fram som viktigt för demokratin genom att dess organisationer kan fungera som en slags demokratiskolor. Med det avses att människor genom deltagande i civilsamhället och dess organisationer får lära sig demokrati i praktiken – allt från hur beslut fattas i demokratisk ordning, till hur man styr en organisation, osv. Dessutom får engagerade individer med sig en rad värderingar som exempelvis ökad tillit (Amnå, 2007; Wijkström & Lundström, 2002; jfr de Tocqueville, 2003). Dock förutsätter det att civilsamhällesorganisationerna är demokratiskt uppbyggda, med en intern demokratisk ordning och en öppen, inkluderande hållning, som inte nödvändigtvis stämmer överens med alla civilsamhällesorganisationer då de, som nämnts ovan, bygger på en representation av särintressen.

Många civilsamhällesorganisationer samlas inte heller kring någon idé om det goda samhället utan är till för människor att samlas kring och utöva ett gemensamt intresse – sen kan det handla om biodling, frimärkssamlande eller något annat. Den typ av organisering av ett särintresse som inte förefaller politisk i någon enkel bemärkelse kan dock fylla viktiga funktioner för såväl samhället som för demokratin. Dels utgör dylika organisationer sociala arenor, dels kan de, oavsett verksamhetens inriktning, fungera som den typ av demokratiskolor som nämnts ovan och även vara viktig för människors möjligheter att bygga sociala nätverk. Dessutom finns det ofta

potential hos en organisation att mobilisera också politiskt när så krävs. Ett exempel som getts i tidigare forskning är en fågelskådarförening som kan bli starkt politisk när ett viktigt häckningsområde hotas av byggnation eller föroreningar (Diamond, 1999).

Bland de organisationer där det faktiskt återfinns en tydligare idé om ”det goda samhället” kan bilden av vad det faktiskt *är* skilja sig markant åt, även om alla strävar efter att nå just *sin* bild av vad det goda samhället är. Det här visar både på att det finns tydligt normativa inslag i vanligt förekommande idéer om vad det civila samhället är, och på att civilsamhället inte är någon stilla oas alla gånger utan också bör förstås som en arena för konflikt och kamp – inte minst politisk kamp. Men, samtidigt kan det organiserade civilsamhället utgöra arenor där kamp och politiska samtal kan få äga rum under ordnade former (von Essen, 2019).

Under slutet av 1800- och början av 1900-talet, samtidigt som folkrörelserna växte fram, fanns en rad konflikter där stat och civilsamhälle – i form av folkrörelser som kanske framför allt arbetarrörelsen – stod mot varandra. Men sedan växte en annan typ av relation fram som, åtminstone under några decennier under andra halvan av 1900-talet, i stor utsträckning präglades av samarbete och konsensusökande, och det som ofta talats om som korporatism som i det här sammanhanget syftar på en ordning med en stark central stat men där ett antal icke-statliga organisationer ingår i nära samarbete med staten (Trägårdh, 2019; Wallman Lundåsen, 2019). Det betyder inte att civilsamhällets roll som den kritiska granskaren av makten har gått om intet men i och med statens tro på betydelsen av civilsamhället så har många av dess aktörer på olika sätt bjudits in till att påverka policy inom parlamentariskt snarare än bara ”på barrikaderna”, exempelvis genom det svenska utrednings- och remissväsendet (Lundberg, 2014; Trägårdh, 2019). Dock har detta förändrats på senare år och det svenska politiska systemet har rört sig bort från det tydligt korporativa mot ett mer pluralistiskt och liberalt system, vilket i sig ställer civilsamhällets organisationer inför utmaningar då några av de kanaler för politisk påverkan som tidigare varit öppna alltmer har stängts till (Åberg m.fl., 2021; jfr Lewin, 1992; Hermansson m.fl., 1997; Rothstein & Bergström, 1999; Christiansen m.fl., 2010). Samtidigt har andra kanaler och former för samverkan dykt upp eller blivit vanligare, som lobbying, dialogprocesser och formella överenskommelser mellan stat och civilsamhälle (Gavelin, 2018; Naurin, 2001; Reuter, 2012).

Civilsamhälle och välfärd

I Sverige har det alltså traditionellt varit civilsamhällets roll för och i demokratin som främst lyfts fram men från slutet av 1980-talet har civilsamhällesorganisationers och ideellt engagemangs roll för välfärden fått alltmer utrymme. Detta har följt i spåren på en situation där staten alltmer har öppnat upp för andra, icke-statliga, aktörer att utgöra delar av välfärdsproduktionen.

Civilsamhället och dess organisationer har hela tiden funnits med som aktörer inom välfärdsområden, inte minst fram till dess att välfärdsstat och folkhem byggdes under 1900-talet. Innan dess sköttes delar av vad vi senare kommit att se som delar av välfärdsstatens områden av civilsamhället och ideella insatser, exempelvis inom fattigvård och social omsorg, även om civilsamhällets organisationer i Sverige aldrig har producerat välfärd i verkligt stor skala (Zimmer & Evers, 2010). Även under välfärdsstatens storhetstid gjorde civilsamhället insatser inom exempelvis hemlöshet och missbruksvård men på det stora hela var det först under 1900-talets sista decennier som det (återigen) öppnades upp för andra än statliga aktörer inom välfärden. Från det offentliga sida har vanligt förekommande motiv som angetts för varför man önskar få fler idéburna aktörer som utförare av välfärdstjänster varit att sådana aktörer tros ha större legitimitet hos målgrupperna och att de innehar särskild kunskap och kompetens som leder till att de kan leverera bättre och mer anpassad service (Gavelin m.fl., 2010; Johansson m.fl., 2019).

När välfärdens arenor öppnades upp som marknader där såväl vinstdrivna som icke-vinstdrivna aktörer kunde komma in och exempelvis producera äldreomsorg eller driva skolor

väckte detta också en rad frågor. Det talades om en förändring i det svenska civilsamhället ”från röst till service” (Lundström & Wijkström, 1995, 2012; Wijkström & Lundström, 2002), ett uttryck som symboliserade en förment förskjutning i det svenska civilsamhällets fokus från den ovan beskrivna röstbärande funktionen mot en roll där civilsamhället *istället* blir mer av en serviceproducent inom välfärden. En sådan förskjutning finner också visst stöd i forskningen men det har också ifrågasatts om det verkligen är så att ökad ”service” måste innebära minskad ”röst” eller om de två kan samexistera, eller om det rentav är så att de två funktionerna kan förstärka varandra (se t.ex. von Essen & Svedberg, 2020).

Dock finns utmaningar när relationen mellan offentliga och idéburna aktörer förändras, inte minst i enlighet med det gamla uttrycket ”bit inte den hand som föder”. Med det avses alltså en risk för att civilsamhällesorganisationer, genom att de ingår tydligare kontraktsförhållanden med stat eller kommun och snarast kommer att fungera som en underleverantör av välfärdsprodukter, håller tillbaks i rättmätig kritik mot offentliga organisationer – något som ju är en central del av röstfunktionen. Och det finns forskning som pekar på att detta i viss mån också stämmer. En studie av Johansson m.fl. (2019) visar att runt en fjärdedel av de tillfrågade organisationerna menar att de håller tillbaka kritik antingen för att inte riskera försämrade relationer eller för att inte riskera fortsatt bidragsstöd.

Det civila samhällets organisationer har alltså klivit in och tagit plats på välfärdsmarknaderna men ser man till den totala välfärdsproduktionen så är det en liten del som fyllts av idéburna aktörer och att, av det utrymme som staten lämnat för andra aktörer att delta i välfärdsproduktionen så är det framför allt kommersiella, vinstdrivna företag som har utnyttjat det utrymme (Lundström & Wijkström, 2012). I SOU (2019:56) *Idéburen välfärd* konstateras att idéburen välfärd under 2017 mottog motsvarande 3 procent av utbetalade medel. Även vid en nordisk jämförelse visar det sig att, trots att också Norge och Danmark har gått igenom likartade förändringar som Sverige gällande välfärdsmarknader, new public management, etc., så har civilsamhällesaktörer i betydligt större omfattning lyckats ta plats inom de ländernas välfärdsproduktion. Om man jämför antalet anställda inom välfärdens områden så visar en studie från 2016 att det i Sverige var lite mer än 3 procent som var anställda av idéburna aktörer, i Norge är motsvarande siffra cirka 8 procent och i Danmark närmare 14 procent (Sivesind, 2016).

Civilsamhället som innovatör och stabilisator

Ytterligare en av civilsamhällets roller som ibland förs fram är som en arena för innovation. Genom historien har många av de nymodigheter som tagits fram, exempelvis kopplade till olika välfärdsområden och tjänster, haft sitt ursprung i civilsamhället. Bland dessa kan nämnas allt från ambulanstjänster till bibliotek och olika hjälpmedel som permobilen (Lindberg, 2021; Lindberg & Nahnfeldt, 2017; Meeuwisse, 2008). Civilsamhällets innovationskraft märks inte minst i kristider när samhället ställs inför plötsliga och nya utmaningar, som exempelvis under flyktingvågen 2015 eller under corona-pandemin (von Essen & Svedberg, 2020; Karlsson, 2021a; Turunen & Weinryb, 2017; Wijkström m.fl., 2020). I civilsamhället finns både en innovationskraft men också en mobiliseringsförmåga som utgör en potentiell resurs för samhället, både i vardagen och under extraordinära situationer, vilket vi återkommer till nedan.

Innovationskraften i civilsamhället kan också synas på olika sätt. I det lokala, som är den arena där den mesta verksamheten sker, är den kanske som allra tydligast. Ser man till civilsamhället som begrepp och även hur civilsamhället ofta diskuteras i såväl forskning som den allmänna debatten så bygger det i stor utsträckning på urbana normer och de flesta studier av civilsamhället har också fokuserat på urbana miljöer (Åberg m.fl., 2024), även i de fall när lokal, i meningen kommunal, nivå studerats. Om man istället ser till det som sker utanför det urbana, på det som här lite slarvigt betecknas som landsbygd, så får man också upp ett helt spektrum av lokala

initiativ och innovationer. Värt att notera är att den här typen av innovationer vanligtvis inte syftar till att kommersialiseras och spridas på en marknad, utan målsättningen är att lösa en samhällsutmaning lokalt.

På många mindre orter föds ofta dessa innovationer ur en vana att lösa saker på egen hand men också som en följd av att det offentliga dragit tillbaka välfärdstjänster och kommersiella aktörer på samma sätt har lagt ner sina verksamheter. I sådana situationer är det ofta det lokala civilsamhället och medborgerliga initiativ som träder fram och fyller de hål som upplevs ha lämnats. Därför kan vi hitta kyrkliga församlingar som driver bensinmack, kooperativ som driver lokala skolor och mataffärer, föreningar som ordnar bredbandsutbyggnad och mycket annat (Cederling, 2016; Cras, 2017; Cras, 2018; Forsberg m.fl., 2002). Därigenom kan civilsamhällets organisationer bli de aktörer som står för den typ av infrastruktur som behövs för att hålla lokalsamhället livskraftigt (Cras, 2017; Åberg m.fl., 2024).

För att civilsamhället ska kunna bidra till lokalsamhället på dessa vis behövs dock också viss lokal samhällelig infrastruktur i form av mötesplatser, kontakter mellan idéburna organisationer och kommunikationskanaler. Många gånger kan organisationer som Svenska kyrkans och frikyrkorörelsernas församlingar, idrottsföreningar och folkbildningens organisationer med flera bidra till en sådan infrastruktur. Kontakter och kommunikationskanaler kan i det här sammanhanget behövas dels *mellan* idéburna organisationer men ofta också mellan dem och det offentliga (exempelvis med kommuner och regionala myndigheter som länsstyrelse och region, men också t.ex. Arbetsförmedlingen och andra myndigheter), och utöver kommunikationskanaler kan det även behövas olika former av samverkansstrukturer.

Civilsamhället kan alltså utgöra en arena för nytänkande och innovationer men står också många gånger för en stabilitet och kan bidra till lokalsamhällen med viktig infrastruktur, inte minst en infrastruktur genom vilken engagemang kan kanaliseras.

Civilsamhället och beredskap

En tematik som för närvarande är framträdande i stora delar av allmänna och politiska diskussioner handlar på olika sätt om beredskap. Det kan handla om krisberedskap av olika slag och av olika anledningar – beredskap för krig, pandemi, ekonomisk kris, skogsbränder, elbrist, flyktingmottagande och så vidare. I dessa sammanhang, och kanske i takt med att beredskap just blivit ett alltmer centralt inslag i samhällsdiskursen, har civilsamhällets potentiella roll i samhällets beredskap också börjat ägnas mer uppmärksamhet.

Det finns grupper av civilsamhällesorganisationer, som de frivilliga försvarsorganisationerna, som har givna kopplingar till beredskapsfrågor och många gånger en upprättad samverkan med det offentliga i dessa frågor. Men beredskap i en vidare bemärkelse gör att många fler organisationer i civilsamhället – som humanitära organisationer – tydligt knyter an till området. Dessutom kan ytterligare många civilsamhällesorganisationer, utan någon given koppling, mobilisera sina krafter i samband med en kris av något slag.

Dock är kunskapen kring civilsamhällets roll gällande olika former av beredskap och mobilisering i kristider fortfarande begränsad. Det finns emellertid nu en del studier kring civilsamhällesorganisationers roller under Corona-pandemin (Karlsson, 2021a, 2021b; Kassman m.fl., 2021; Rahm, 2021; Wijkström m.fl., 2020), precis som att det finns studier som har tittat närmare på civilsamhällets roller i till exempel mottagandet i samband med det som beskrivits som flyktingkrisen under hösten 2015 (Karlsson & Wallin, 2017; Lundgren, 2015; Turunen & Weinryb, 2017) och i samband med senare års skogsbränder (Johansson & Lidskog, 2020).

Det finns också studier som närmare har undersökt vilka det är som engagerar sig i denna typ av ”särskilda händelser”⁴. Det visar sig då att det var 11 procent av befolkningen som angav att de hade gjort en insats vid en ”särskild händelse”. Det är alltså en stor andel av befolkningen som kliver fram när något särskilt inträffar. Samtidigt visar studien att av de 11 procent som gjorde en insats vid sådana händelser så var det bara 7 procent som aldrig hade arbetat ideellt tidigare medan 71 procent angav att de också arbetade ideellt vid tiden för deras insatser vid en särskild händelse (von Essen, 2020). Det visar på att det framför allt är de som redan är ideellt aktiva, varav majoriteten utför sitt ideella arbete i någon civilsamhällesorganisation, som också agerar när en särskild händelse inträffar. Det i sin tur visar på betydelsen av att ha ett stabilt och vitt förgrenat civilsamhälle som kan mobilisera denna typ av ideella krafter när så krävs. För att det ska fungera optimalt krävs förstås också att det finns upparbetade samverkansstrukturer mellan det offentliga och civilsamhället som kan aktiveras och användas i händelse av en samhällskris.

Som vi nu har sett i detta kapitel har civilsamhället många betydelser och många potentiella roller och detta tar vi nu med oss vidare in i den empiriska kartläggning som gjorts av civilsamhällets organisationer i Region Uppsala.

⁴ ”Särskild händelse” exemplifierades i studien med just flyktingmottagandet under hösten 2015 och skogsbränderna 2014 och 2018 (von Essen, 2020).

Kartläggning av civilsamhället i Uppsala län

Efter denna exposé av civilsamhällets framväxt och organisering på det nationella planet är vi nu redo att ta oss an civilsamhällets organisering och storlek regionalt i Uppsala län. Den här typen av kartläggningar har som nämnts ovan inte genomförts tidigare och det saknas därför möjlighet att spegla resultaten mot tidigare kartläggningar. Det finns, som nämnts ovan, ett fåtal andra kartläggningar som gjorts på regional nivå tidigare – i Skåne samt Kronoberg (Persson, 2007; Nätverket, 2017; Larsson & Vega, 2021). Dessa skulle möjligen kunna användas som en referensram, men då verktyget för att kartlägga är under uppbyggnad är kartläggningarna ganska olika och de olika länen har olika förutsättningar, vilket gör jämförelser vanskliga.

Kartläggningen inleds med en kort beskrivning över Uppsala läns befolkningsutveckling och geografi och övergår därefter till en beskrivning av civilsamhällets olika juridiska former och hur de antalsmässigt faller ut på läns och kommunnivå samt i jämförelse med Sverige i stort.

Därefter redovisas vad civilsamhället ägnar sig åt utifrån SNI-koder, dvs näringsgrensindelning, vilket bryts ner i underavdelningar. Rapporten kommer också redovisa hur många civilsamhällesorganisationer som betecknas som ett arbetsställe och resonera kring antalet anställda som sektorn rymmer. Slutligen görs också en övergripande analys av hur mycket civilsamhället omsätter i Uppsala län. Den metod som utvecklats för att samla in data samt hur datan sammanställts beskrivs utförligt i rapportens bilaga.

Rapporten redovisar data på framför allt övergripande regional nivå. I vissa fall visas kommunspecifik data och en del fördjupningar görs. Det finns dock betydligt mer grunddata insamlad än vad som återges i föreliggande rapport. Den datan gör det möjligt att ytterligare fördjupa sig i civilsamhällets organisationer med mera på en detaljerad nivå och med fokus på enstaka verksamheter. Region Uppsala har tilldelats all den data som insamlats under kartläggningen och förhoppningen är att datan ska kunna tillgängliggöras.

Uppsalas befolkning och geografi

Befolkningen i Uppsala län växer, den har ökat från 223 000 invånare 1968 till över 400 000 invånare 2022 (Region Uppsala, 2021a). För sjätte året i rad är Uppsala det län med högst befolkningsökning. Detta motsvarar en årlig befolkningsökning på 1 procent vilket kan jämföras med att befolkningsökningen i riket har varit 0,5 procent. Ökningstakten har minskat något sedan 2020 i såväl länet som riket, vilket kan förklaras bland annat av en minskad inflyttning från utlandet och minskad naturlig folkökning (födda minus avlidna). Uppsala län är det enda länet i Sverige där folkmängden ökade i alla kommuner år 2021. Störst befolkningsökning i länet, procentuellt sätt, står Enköpings kommun för, följt av Knivsta och Uppsala. (Region Uppsala, 2021a).

Utvecklingen över tid har stora olikheter inom länet. De södra kommunerna, Uppsala, Knivsta, Håbo och Enköping, har haft en ökning som varit betydligt större än genomsnittet för riket. De norra kommunerna, Heby, Tierp och Älvkarleby har haft en stagnerande eller minskande befolkning medan Östhammars kommun legat något under riksgenomsnittet. Orsakerna till befolkningsförändringen i länets kommuner skiljer sig åt. Uppsala, Enköpings, Håbo och Knivsta kommun har fler inrikes- och utrikes inflyttade jämfört med utflyttade samt fler antal födda än avlidna. I de övriga kommunerna i länet är förhållandet det motsatta.

Invandringen är det som i första hand hållit uppe de höga befolkningstalen (Region Uppsala, 2020).

Sedan 1900 har det skett en stor demografisk förändring i Sverige. Den drivande kraften bakom detta sedan mer än 100 år är att allt färre individer dör i yngre åldrar samtidigt som befolkningen lever allt längre och antalet födda barn blir lägre. Andra avgörande faktorer är urbaniseringen, dvs att människor lämnar landsbygd och rurala kommuner till förmån för storstadsregionerna. Samtidigt har invandringen varit en viktig faktor i att bromsa den ökande medelåldern i landet.

Även om trenden är likartad i hela landet så skiljer sig åldersstrukturen åt mellan kommunerna i Uppsala län. Enköpings kommuns åldersstruktur överensstämmer väl med rikets, vilket också Uppsala kommuns gör, med undantag för en stor puckel vid åldrarna för universitetsutbildning. Knivsta och Håbo kommun har en åldersprofil med en stor grupp barn och deras föräldrar i 30- och 40-års åldern. De nordliga kommunerna i Uppsala län: Östhammar, Heby, Älvkarleby och Tierp kännetecknas av en åldersstruktur med en överrepresentation av äldre (Region Uppsala, 2020).

Den demografiska förändringen innebär enligt Region Uppsalas Nulägesanalys 2021 nya krav på hur samhället organiseras. En fråga som rapporten identifierar är att en större andel äldre ska kunna försörjas (Region Uppsala, 2021b). I Uppsala län, såväl som i landet i stort, ökar alltså försörjningsbördan för personer i arbetsför ålder i kommuner med en åldrande befolkning. Denna successiva förändring belyser behoven av att identifiera nya sätt att möta samhällsutmaningar, och detta kan kanske allra tydligast iakttas i rurala områden (innovationskraften i lokala civilsamhällen på landsbygden har också nämnts tidigare).

För att främja en god folkhälsa och hållbar utveckling samt för att skapa förutsättningar för att bidra med samhällsnytta behövs nya arbetsformer där det samhällsengagemang som finns inom många idéburna organisationer kan tillvaratas. Medvetenheten om detta återfinns idag i många regioners utvecklingsstrategier, så även i Region Uppsalas utvecklingsstrategi från 2021. Samtidigt framgår det också att många regioner har bristande kunskaper om hur det organiserade lokala och regionala civilsamhället fungerar och är organiserat. Kartläggningar som denna kan därmed fylla en viktig funktion för att närma sig denna samhällssfär och de potentialer som ryms för att möta nutida och framtida samhällsutmaningar.

Juridiska former i idéburen sektor

När en organisation registreras och tilldelas ett organisationsnummer så bestäms också dess juridiska form med utgångspunkt i organisationens syfte och verksamhet. Skatteverkets indelning efter juridisk form specificerar de i Sverige vanligast förekommande juridiska organisationsformerna. Sedan 2013 innehåller indelningen 33 olika klasser (Skatteverket, 2022).

Den juridiska formen är en klassificering av en organisationstyp och verksamhet och har upprättats och ajourhålls av Skatteverket. Uppdelningen i olika organisationstyper underlättar analys och förståelse av hur olika verksamheter utvecklas och är viktig för analyser kopplade till ekonomisk statistik. Den juridiska formen är också viktig för att kunna beskatta organisationen samt överföra information mellan myndigheter (SCB, 2014).

Sju av de juridiska formerna faller inom den kategori som definieras som idéburen organisation (mer om definition, se kapitel ”Civilsamhället och den idéburna sektorn – begrepp, omfattning, roller”).

De olika formerna framgår i tabell 1 där också antalet organisationer i Uppsala län anges samt i relation till Sverige i sin helhet.

Utifrån den kartläggning som har gjorts och den data som hämtades från SCB:s Företagsregister 2022-05-22 finns det totalt 10 821 bolag, eller civilsamhällesorganisationer, med sätesskommun i Uppsala län. Dessa sorteras enligt någon av de sju juridiska former som definierar en idéburen organisation och som framgår av tabell 1.

Bolag efter juridisk form	Antal	Procent	Jmf. procent hela Sverige ⁵
Ideella föreningar	5 925	55	62
Övriga stiftelser och fonder	1 495	14	8
Samfälligheter	1 493	14	14
Bostadsrättsföreningar	1 398	13	13
Ekonomiska föreningar	400	4	1
Registrerade trossamfund	101	1	1
Familjestiftelser	9	-	-
Totalt	10 821		

Tabell 1. Antal bolag efter juridisk form, Uppsala län

Av tabellen framgår att Uppsala län avviker en del i hur de olika juridiska formerna fördelas jämfört med Sverige i övrigt. Andelen ideella föreningar är markant lägre (7 procentenheter) och övriga stiftelser och fonder är betydligt högre (6 procentenheter). Även andelen ekonomiska föreningar är högre än riket i övrigt. Nedan följer en genomgång och beskrivning av de olika juridiska formerna samt hur den idéburna sektorn fördelas inom dessa (se också Prop. 2009/10:55), men först en liten jämförelse med nationella siffror utifrån de juridiska formerna. Som en del i kartläggningen av det organiserade civilsamhället i Uppsala län räknade vi även det totala antalet bolag inom idéburen sektor i Sverige (daterat 2022-04-26), som motsvarar den beräkning som gjorts av SCB (SCB, 2022a). Även då noterades att antalet organisationer succesivt ökar, till totalt 265 759. Det är en ökning med nästan 1 procent, och är därmed dubbelt så hög som den genomsnittliga befolkningstillväxten. Detta innebär alltså att trots att såväl 2020 som 2021 präglades av covid-19 har antalet organisationer ökat. Detta indikerar att det funnits en påverkan inom det civila samhället till följd av covid-19, även om det är svårt att avgöra hur omfattande denna påverkan har varit (SCB, 2022a).

Ideella föreningar

Den stora majoriteten, 55 procent, av civilsamhällesorganisationerna i Uppsala län tillhör kategorin ideella föreningar. Det är den organisationsform som vanligtvis avses när det organiserade civilsamhället diskuteras av allmänheten. Organisationsformen kännetecknas av att föreningen är demokratiskt uppbyggd, med ett årsmöte som utgör det högsta beslutande organet och en styrelse som leder arbetet i föreningen mellan årsmötena. En annan viktig kännetecknande princip är att alla som delar verksamhetens intressen har möjlighet att bli medlemmar i den ideella föreningen och utöva demokratisk påverkan.

Inom de ideella föreningarna återfinns det breda föreningslivet med idrott, kultur, friluftsliv, studieförbund, humanitära organisationer och rättighetsorganisationer med mera. De vanligast förekommande verksamhetsområdena inom ideella föreningar är intresseorganisationer och religiösa samfund, sport-, fritids- och nöjesanläggningar samt konstnärlig-, kulturell- och underhållningsverksamhet.

⁵ Jämförelsesiffrorna har hämtats från SCB (2022).

I jämförelse med nationell statistik har Uppsala län en markant lägre andel ideella föreningar, 55 kontra 62 procent. Varför det är så kan vi dock inte uttala oss om utifrån den här gjorda kartläggningen.

Övriga stiftelser och fonder

I Uppsala län utgör övriga stiftelser och fonder 14 procent av det totala antalet civilsamhällsorganisationer. En stiftelse är en juridisk person som till skillnad från föreningar och bolag, varken har medlemmar eller ägare. Stiftelsen äger i princip sig själv och förvaltar en ekonomisk förmögenhet, som en eller flera fysiska eller juridiska personer (stiftare) har avsatt för ett särskilt ändamål. En stiftelse förvaltas av en styrelse och står under tillsyn av länsstyrelsen.

Familjestiftelser ingår som en egen underkategori i SCB:s kategorisering av idéburna organisationer. En familjestiftelse är en stiftelse som uteslutande får använda sina tillgångar till förmån för medlemmar av en specifik släkt eller flera specifika släkter. Denna typ av stiftelse var vanlig i början på 1900-talet men har så gott som försvunnit, eftersom familjestiftelsen är ogynnsam ur skattesynpunkt.

I jämförelse med nationella data är den juridiska formen övriga stiftelser och fonder mer vanligt förekommande i Uppsala län.

Samfälligheter

I likhet med övriga stiftelser och fonder, utgör samfälligheter 14 procent av det totala antalet civilsamhällsorganisationer. En samfällighet består av mark, anläggningar, rättigheter med mera som gemensamt tillhör flera fastigheter. Det kan handla om en vägförening vars uppgift är att förvalta och underhålla enskild väg, eller en dikesförening som underhåller och förvaltar gemensamma vattenanläggningar. Den här typen av föreningar är lätta att bortse från när man talar om de mervärden som det organiserade civilsamhället bidrar med, men i samfälligheterna kan det skapas förutsättningar för människor som delar ett geografiskt sammanhang att bygga långvariga relationer. Samfälligheten kan bidra till ett sammanhang och till att bygga tillit och gemenskap. Samfälligheterna återfinns också vanligtvis på landsbygden där förekomsten av andra civilsamhällsorganisationer är lägre än i städerna. Denna typ av roll har också diskuterats utifrån tidigare forskning i kapitlet ”Civilsamhället och den idéburna sektorn – begrepp, omfattning, roller”.

Bostadsrättsföreningar

Bostadsrättsföreningarna utgör den fjärde vanligaste juridiska formen med 13 procent. En bostadsrättsförening organiserar gruppmedlemmar som innehar bostadsrättigheter, vanligtvis bostadslägenheter, uppförda i en fastighet de äger tillsammans. Det är en form av ekonomisk förening av typen kooperativ, som har till ändamål att upplåta lägenheter i föreningens flerbostadshus eller hela småhus, med bostadsrätt. Bostadsrättsföreningar är en vanlig bostadsform i Sverige och till viss del i övriga Skandinavien. Bostadsrättsföreningar är vanligast förekommande i städerna.

Ekonomiska föreningar

Skillnaden mellan en ideell förening och en ekonomisk förening är att en ekonomisk förening har som syfte att verka för sina medlemmars ekonomiska intressen genom en ekonomiskt inriktad verksamhet. Det innebär att medlemmarna ska få ett ekonomiskt utbyte av att vara medlem i föreningen. Ekonomiskt utbyte kan till exempel vara en anställning, ett bättre pris eller sänkta kostnader. Föreningen kan också främja andra intressen än rent ekonomiska, så länge som det ekonomiska intresset dominerar.

Medlemmarna ska delta i den ekonomiska verksamheten. Medlemmarna kan till exempel delta som konsumenter, som leverantörer, genom att jobba i verksamheten, ta uppdrag via föreningen, eller genom att använda sig av föreningens tjänster på något annat sätt.

Medlemmarna är inte ekonomiskt ansvariga för föreningen. Det de riskerar är i princip bara medlemsinsatsen. Ekonomiska föreningar varierar mycket i form och verksamhet, några av dem bedrivs närmast som stora företag och skulle förmodligen inte inkluderas i det som allmänheten beskriver som civilsamhälle, medan andra är mindre och snarare liknar ideella föreningar i sin form.

Här är statistiken ett något trubbigt verktyg som inte skiljer dessa olika typer av ekonomiska föreningar från varandra.

De ekonomiska föreningarna motsvarar knappt 4 procent av civilsamhällesorganisationerna i Uppsala län, men deras omsättning är vanligtvis mycket högre än övriga juridiska former vilket gör att de trots deras relativa litenhet slår igenom när det exempelvis gäller den totala omsättningen i den idéburna sektorn.

Bostadsrättsföreningen är en form av ekonomisk förening. I den här rapporten har vi valt att redovisa dem var för sig. Men om de skulle redovisas som en gemensam juridisk form så skulle de ekonomiska föreningarna bli den näst vanligaste organisationsformen.

Registrerade trossamfund

Inom registrerade trossamfund återfinns bland annat Svenska kyrkan, som är den idéburna organisationen med flest antal medlemmar i Sverige, 5,8 miljoner. I samband med att Svenska kyrkan skildes från staten år 2000, ökade det totala medlemsantalet i civilsamhällesorganisationer därför markant i statistiken (men också exempelvis antal anställda i sektorn). Som juridisk form representerar dock trossamfundet endast 2 procent. I Uppsala län representeras Svenska kyrkan av Uppsala stift, som geografiskt omfattar Hälsingland, Gästrikland och större delen av Uppland. Totalt omfattar stiftet 121 församlingar, men räknas alltså endast som en organisation.

Notera att siffrorna kring registrerade trossamfund endast gäller organisationer som är registrerade som trossamfund, det finns många civilsamhällesorganisationer som bedriver religiös verksamhet, men som inte är registrerade som trossamfund.

Civilsamhällets fördelning efter kommun

Uppsala län består av åtta kommuner som sinsemellan har mycket varierade förutsättningar sett till geografiskt läge, befolkning och så vidare. Men det kan, med det i åtanke, ändå vara intressant att studera hur länets 10 821 organisationer fördelar sig mellan kommunerna, se diagram 1.

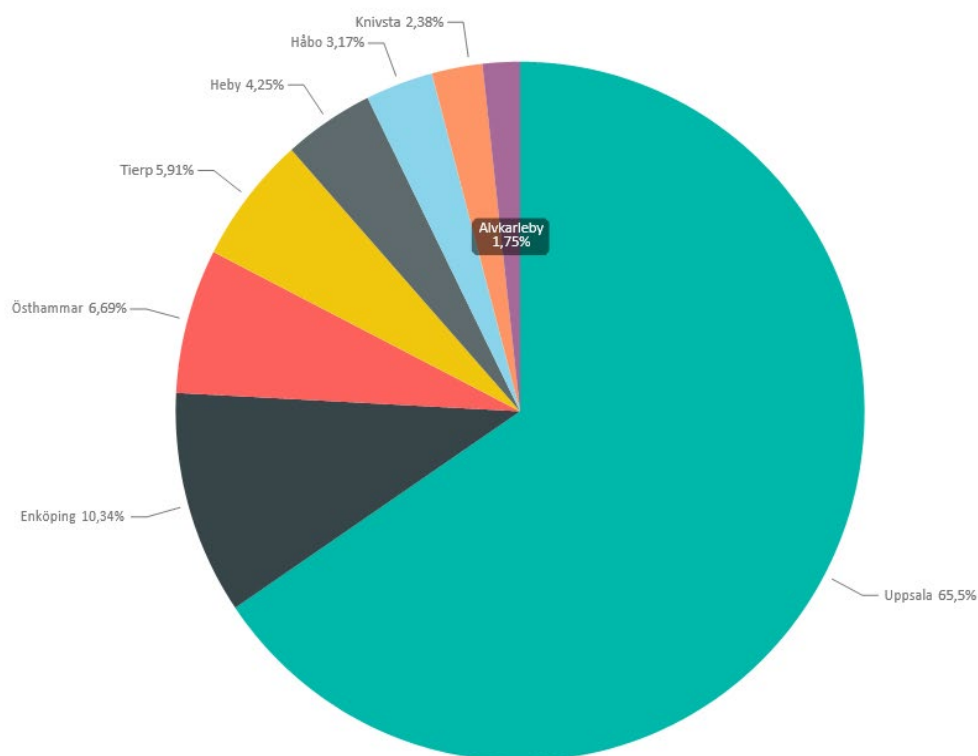

Diagram 1: Fördelning av idéburna organisationer i länets kommuner. Fördelat i procent. Inklusive okända.

Tabell 2 nedan redovisar en mer detaljerad bild över antalet kommuninvånare samt föreningstätheten sett till invånarantalet. Notera att i såväl diagram 1 som tabell 1 är ”okända” organisationer medräknade, dvs organisationer som har en ofullständig registrering i SCB:s företagsregister, vilket har beskrivits i rapportens inledande kapitel.

Intressant att notera är att Håbo kommun har ett invånarantal som är jämförbart med Östhammar och Tierp, men sett till antalet civilsamhällesorganisationer har de färre än hälften. Även Knivstas organiserade civilsamhälle är förhållandevis litet sett till antalet invånare. Heby däremot har ett högt antal organisationer i förhållande till antalet invånare.

I rapporten *Det civila samhället 2020 – Delrapport*, redovisade SCB antalet idéburna organisationer i ett nationellt perspektiv - vilket då motsvarade 260 506 organisationer (SCB, 2022a). Detta innebär motsvarande ungefär en idéburen organisation per 40 personer i Sverige. Uppsala län har i fem kommuner en högre föreningstäthet än så, medan i tre kommuner har man en lägre föreningstäthet än riksgenomsnittet, vilket framgår av tabell 2.

Kommun	Antal invånare	Antal organisationer	Procent	Genomsnitt antal inv./org.
Uppsala	225 200	7 088	65 %	32
Enköping	44 400	1 119	10 %	39
Östhammar	22 000	724	7 %	30
Tierp	21 200	640	6 %	33
Heby	13 900	460	4 %	30
Håbo	21 600	343	3 %	63
Knivsta	18 700	258	2 %	72
Älvkarleby	9 400	189	2 %	50

Tabell 2: Antal organisationer per kommun samt andelen organisationer sett till antalet invånare. Inklusive okända.

Med utgångspunkt i SCB:s satelliträkenskaper (SCB, 2021) om att det i genomsnitt går en förening på 40 medborgare så borde antalet föreningar i Heby motsvara en befolkning på drygt 18 000 invånare. Med utgångspunkt i Håbo och Knivstas invånarantal så borde antalet föreningar snarare vara 540 respektive 470, det innebär att dessa kommuner har ett underskott på närmare 200 civilsamhällesorganisationer. Uppsala kommun följer, som större stad betraktad mönstret om att ha en högre andel civilsamhällesorganisationer, vilket även måste ses i ljuset av den omfattande kårverksamhet som universitetet genererar. Trots det så är alltså föreningstätheten högre i både Heby och Östhammar. Förklarningar till detta behöver analyseras mer, men en möjlig orsak kan ha att göra med Håbo och Knivstas geografiska läge, deras storlek och deras sammansättning. Med sin placering mellan Uppsala och Stockholm kan man anta att det är en omfattande in- och utpendling för arbete eller studier vilken kan medföra att engagemang inom civilsamhället sker i de större närliggande kommunerna.

Sett till dessa tämligen ytliga analyser innebär det således att kommuninvånares civilsamhällsengagemang kan återfinnas i angränsande kommunerna. För Älvkarleby kan situationen vara likvärdig. Det är den nordligaste och minsta kommunen sett till befolkningsmängd, vilket kan resultera i att utbudet av fritidsaktiviteter och därmed civilsamhällsengagemang är mer utvecklat i gränskommunerna.

Nedbrutet på kommunnivå kan det också vara intressant att ta del av andelen av den juridiska formen ideella föreningar i respektive kommun. Den framgår av diagram 2 och ger alltså en bild över de idéburna organisationer som vi kallar för det ”breda föreningslivet” och som omfattar kultur-, idrotts- och andra intresseorganisationer.

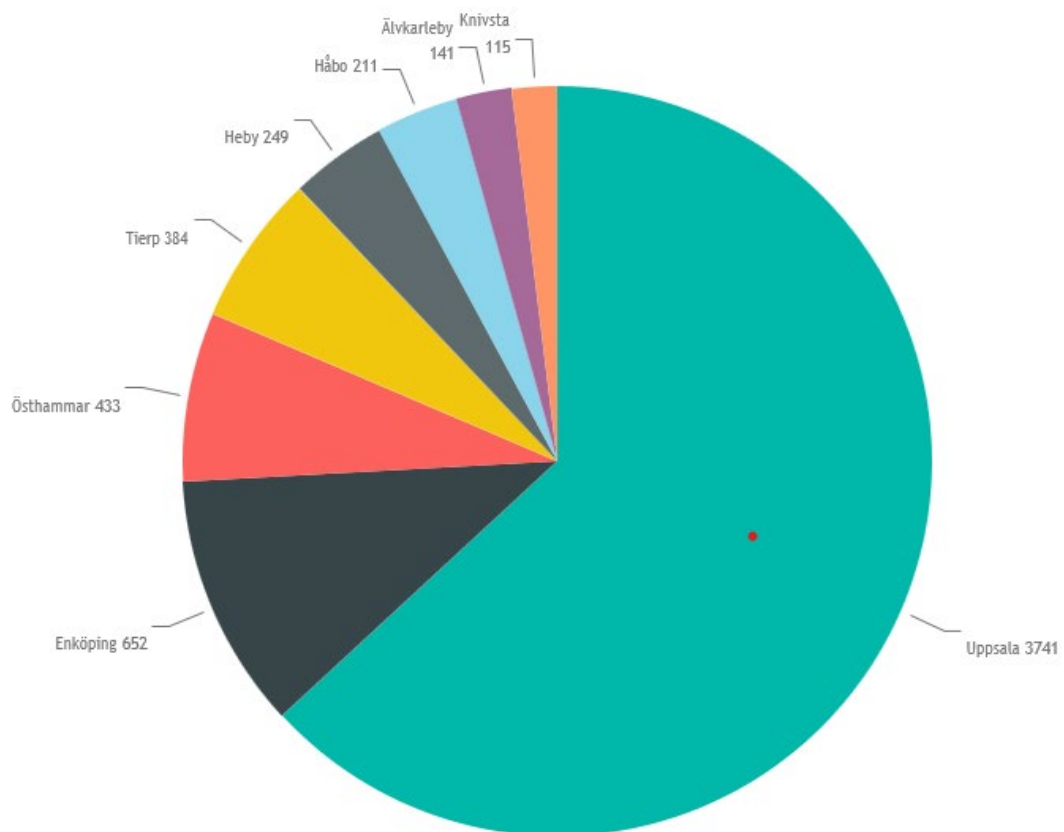

Diagram 2: Fördelning av antalet idéburna organisationer på kommunnivå enligt den juridiska formen ideella föreningar. Inklusive okända.

Vid jämförelse med det totala antalet idéburna organisationer (oavsett juridisk form) som tabell 1 redovisar blir det tydligt att de ideella föreningarna utgör den i särklass största andelen organisationer. Det är särskilt tydligt i de mindre kommunerna.

För Uppsala kommun är skillnaden inte lika tydlig. Det kan förklaras av en högre andel bostadsrättsföreningar samt att civilsamhällsorganisationer inom de övriga juridiska formerna tycks koncentreras till regionhuvudstaden. Detta mönster återfanns även i kartläggningen för Kronobergs län (Larsson & Vega, 2021).

Vi rör oss nu bort från denna mer övergripande nivå och kommer i de följande avsnitten att bryta ner den här datan på kommunnivå och närmare undersöka antal arbetsställen, anställda, omsättning, osv. Viktigt att påminna om är då det vi nämnde inledningsvis i rapporten, nämligen att det finns en relativt stor grupp organisationer som är ”okända”, alltså där ingen mer detaljerad information om huvudsyssla, omsättning, etc. finns tillgänglig. Det rör sig om 3 441 av de 10 821 organisationer som nämnts ovan. Därmed är det alltså 7 380 organisationer som omfattas av de djupare undersökningar som vi nu går vidare till eftersom ”okända” framgent kommer att lämnas utanför analyserna då den information som ska analyseras fattas för dessa ”okända”.

Det civila samhällets verksamheter i Uppsala län

För att kartlägga de idéburna organisationernas olika verksamheter i Uppsala län används SCB:s standard för svensk näringsgrensindelning, så kallade SNI-koder. SNI tillämpas främst för näringsverksamheter såsom företag, myndigheter, banker, försäkringsbolag med mera. Näringsgrenarna fördelas enligt olika kategorier där nivåerna successivt blir mer detaljerade. De kategorier som används i denna kartläggning är avdelning, som fördelas i branscher och som slutligen delas upp i huvudsysslor (SCB, 2022c).

I diagram 3 presenteras en bild av hur de tre kategorierna fördelar sig i olika näringsgrenar. Syftet är att i första hand visa på komplexiteten i mängden avdelningar, branscher och huvudsysslor där civilsamhället finns representerat. Den inre cirkeln beskriver de vanligaste avdelningarna, den mellersta ringen visar bransch och den yttre ringen huvudsyssla. Notera att det finns fler avdelningar och därmed branscher och huvudsysslor än diagrammet redovisar men för att göra datan överskådlig har en begränsning av antalet möjliga huvudsysslor som kan redovisas gjorts. Dock gör denna begränsning att den summa som fås om man adderar ihop alla siffror i diagram 3 inte stämmer överens med det totala antalet idéburna organisationer i Uppsala län som angavs i tabell 1. Notera också att i de diagram som redovisas härifrån är okända organisationer inte medräknade.

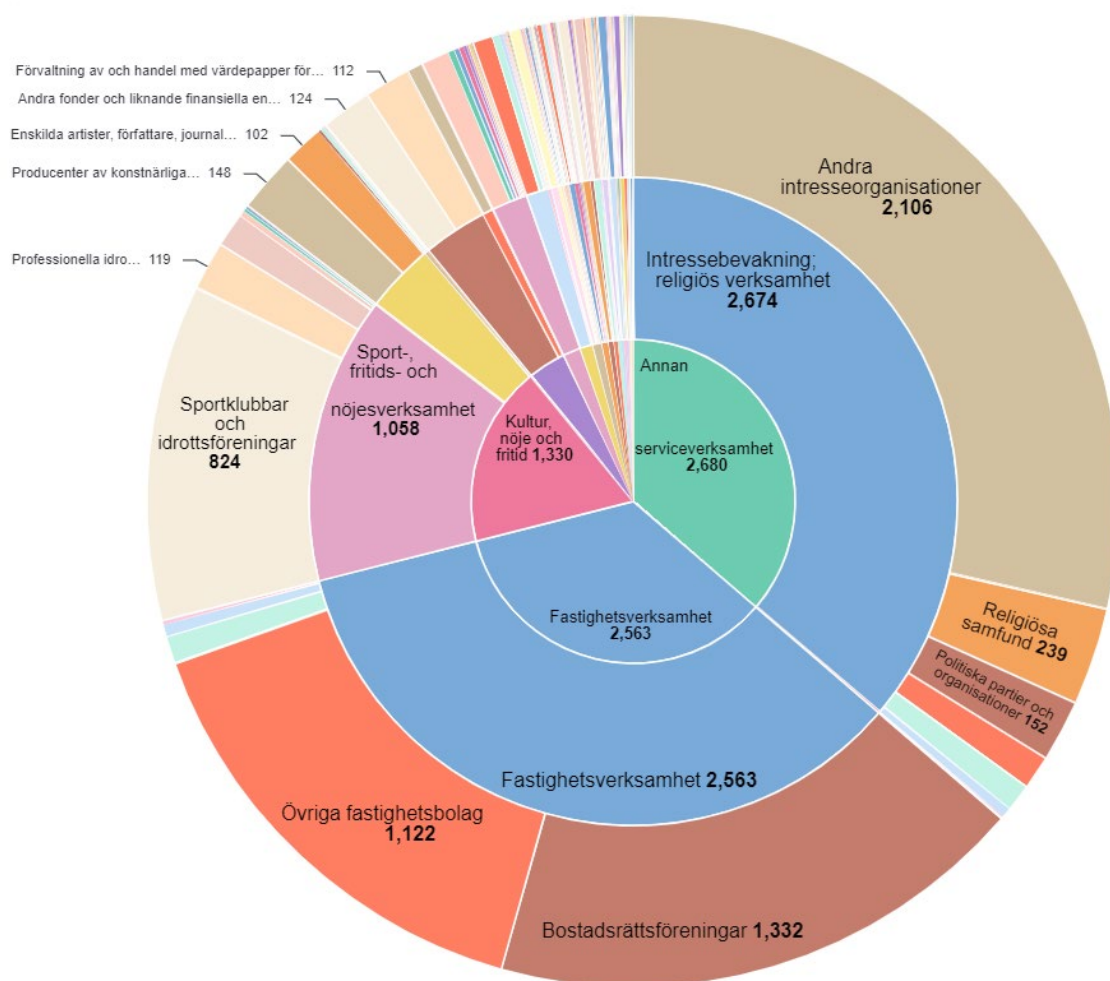

Diagram 3: Samlingsbild över civilsamhällets näringsgrensindelning utifrån kategorierna avdelning (inre cirkel), bransch (mellancirkel) och huvudsyssla (yttre cirkel).

För att plocka ut några delar från den data som diagram 3 innehåller men som inte är lätt att överskåda så finns det åtta organisationer i länet som bedriver idéburen vård och omsorg med boende. Dessa finns fördelade i tre kommuner: Uppsala där det finns sex verksamheter och en vardera i Enköping och Heby. Det finns också exempelvis 27 organisationer som bedriver skogsbruk. Arton av dessa återfinns i Uppsala, fem i Enköping, två i Tierp och en i Håbo respektive Östhammar. Det finns ytterligare detaljer som går att utröna ur den insamlade grunddatan på kommunnivå men denna rapport kommer även fortsatt framför allt att röra sig på en mer övergripande nivå.

Idéburen verksamhet – avdelningsnivå

Om vi återgår till den övergripande verksamhetsnivån – med indelning under avdelning, så visas i diagram 4 en mer generell bild av vad civilsamhällets alla organisationer ägnar sig åt i Uppsala län.

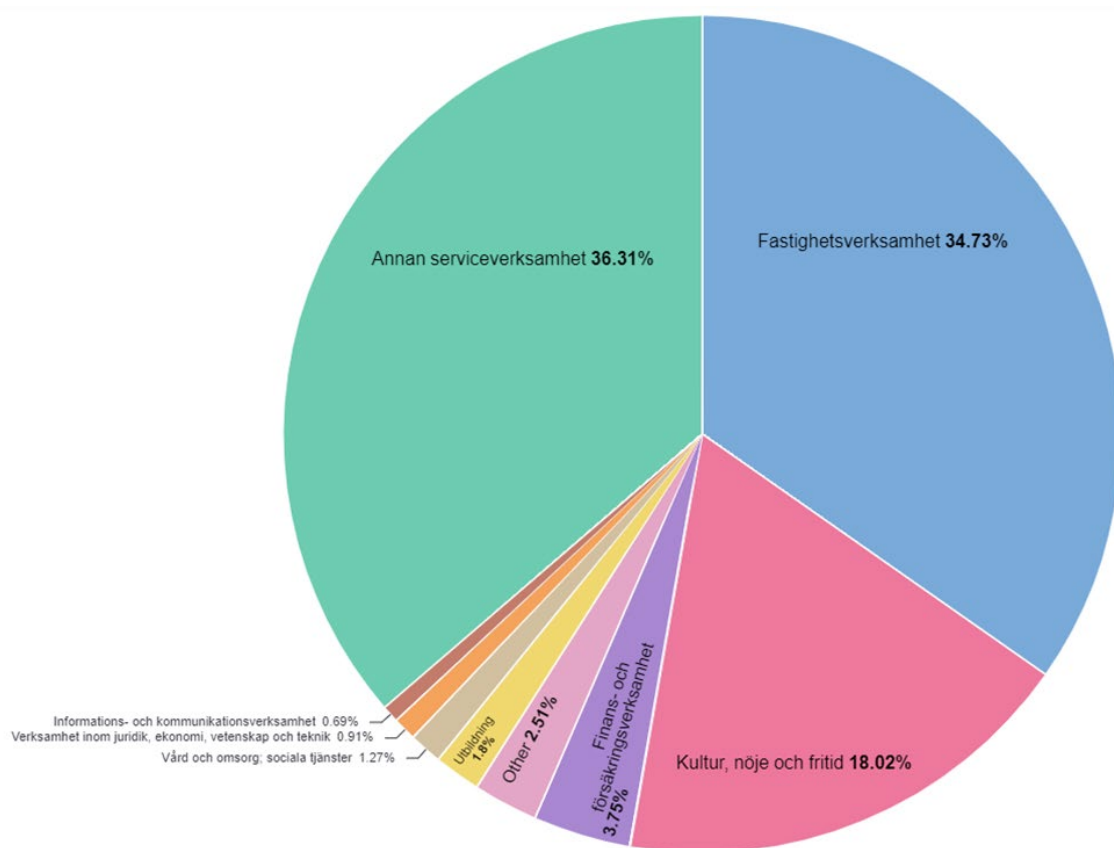

Diagram 4: Idéburen verksamhet med utgångspunkt i avdelningsnivå, uttryckt i procent.

I diagram 4 blir det tydligt att de kategorier som tagits fram för att beskriva organisationernas verksamheter är dåligt anpassade efter idéburen verksamhet då 36 procent hamnar i verksamhetskategori annan serviceverksamhet. Fastighetsverksamhet är också ett stort verksamhetsområde med 35 procent. Först på tredje plats i storleksordningen kommer en verksamhet som kan upplevas ligga närmare civilsamhällets fokusområden: kultur, nöje och fritid med drygt 18 procent, dvs drygt 1 300 organisationer. Notera dock att det i realiteten kan förekomma fler. Många av dessa verksamheter behöver inte en komplett registrering i SCB:s företagsregister varför dessa organisationer inte kategoriseras rätt, vilket diskuterats tidigare i rapporten.

Ett övergripande resultat från kartläggningen är att idéburna verksamheter å ena sidan kan upplevas svåra att definiera då SNI-kodningen ofta görs enligt Annan serviceverksamhet eller andra övergripande kategoriseringar.

Vid en första anblick kan det uppfattas som begränsande för förståelsen av vad en idéburen organisation sysslar med. Å andra sidan visar kartläggningen i sin helhet på att det finns idéburna aktörer inom nästan samtliga verksamhetsområden som SNI-koderna rymmer, däremot inte inom alla branschområden. Idéburen sektor är till exempel frånvarande inom branschområdet Industri.

Värt att uppmärksamma på avdelningsnivån är att idéburen utbildning representerar 1,8 procent av verksamheten samt att idéburen vård och omsorg utgör knappt 1,3 procent. Notera dock att såväl utbildning som andra verksamheter som synliggörs på denna övergripande nivå också kan förekomma under exempelvis Annan serviceverksamhet.

Annan serviceverksamhet

Vad ryms då under verksamhetsområdet Annan serviceverksamhet? Genom att bryta ner datan på detta område framkommer det i nivå 3, huvudsyssla, att den absolut största majoriteten, dvs närmare 80 procent eller 2 100 organisationer faller under ”Andra intresseorganisationer”. 10 procent utgörs av religiösa samfund och 6 procent av politiska organisationer (se diagram 5).

Vad som ryms under kategorin Andra intresseorganisationer kan inte brytas ner mer via den data som finns tillgänglig via SCB:s företagsregister. Det kan i sig visa att de underkategorier som används i SCB:s företagsregister inte är så väl anpassade efter den idéburna sektorns förgreningar.

Det som däremot kan konstateras är att verksamhetsformen Annan serviceverksamhet till 95 procent, inkluderande 2 550 bolag, utgörs av den juridiska formen ideella föreningar. Av detta kan slutsatsen dras att här återfinns det breda civilsamhälle som befolkningen i allmänhet definierar som idéburna organisationer eller det organiserade civilsamhället, undantaget kultur och idrott.

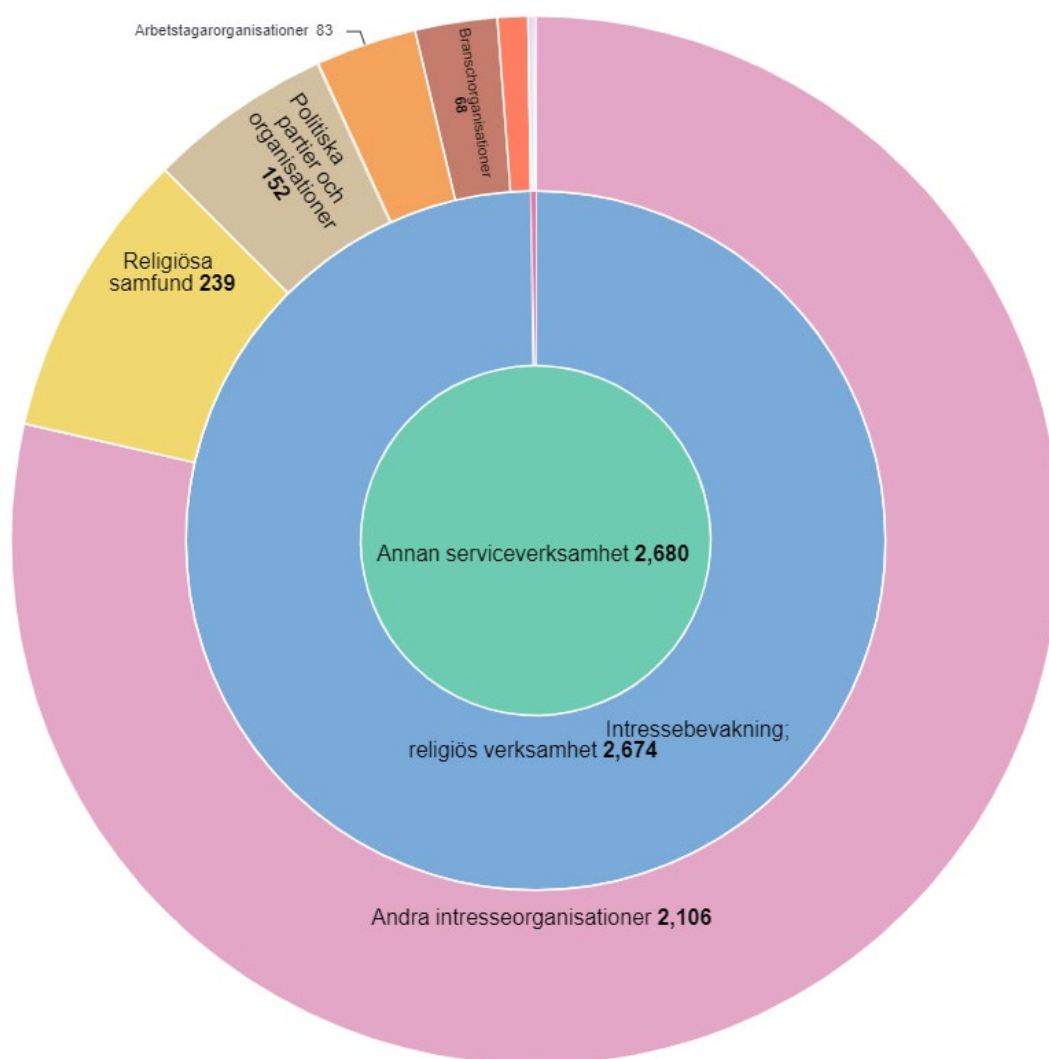

Diagram 5: Antal bolag med avdelningen Annan serviceverksamhet, fördelat efter bransch och huvudsyssla

Kultur, nöje och fritid

När verksamhetsområdet *Kultur, nöje och fritid* bryts ner i branschområden utgörs de med sina totalt 1 330 organisationer till drygt 60 procent, eller 824 bolag, av idrottsföreningar eller sportklubbar. Därutöver finns 120 professionella idrottsutförare eller sportarrangörer. Det är intressant med den överväldigande andelen idrottsutförare, trots att det inte omnämns i verksamhetsområdets rubriksättning. Det finns vidare ett 120-tal utförare av konstnärlig verksamhet och därtill ett hundratal artister, författare eller journalister. Ser man till juridisk form utgörs närmare 97 procent av ideella föreningar.

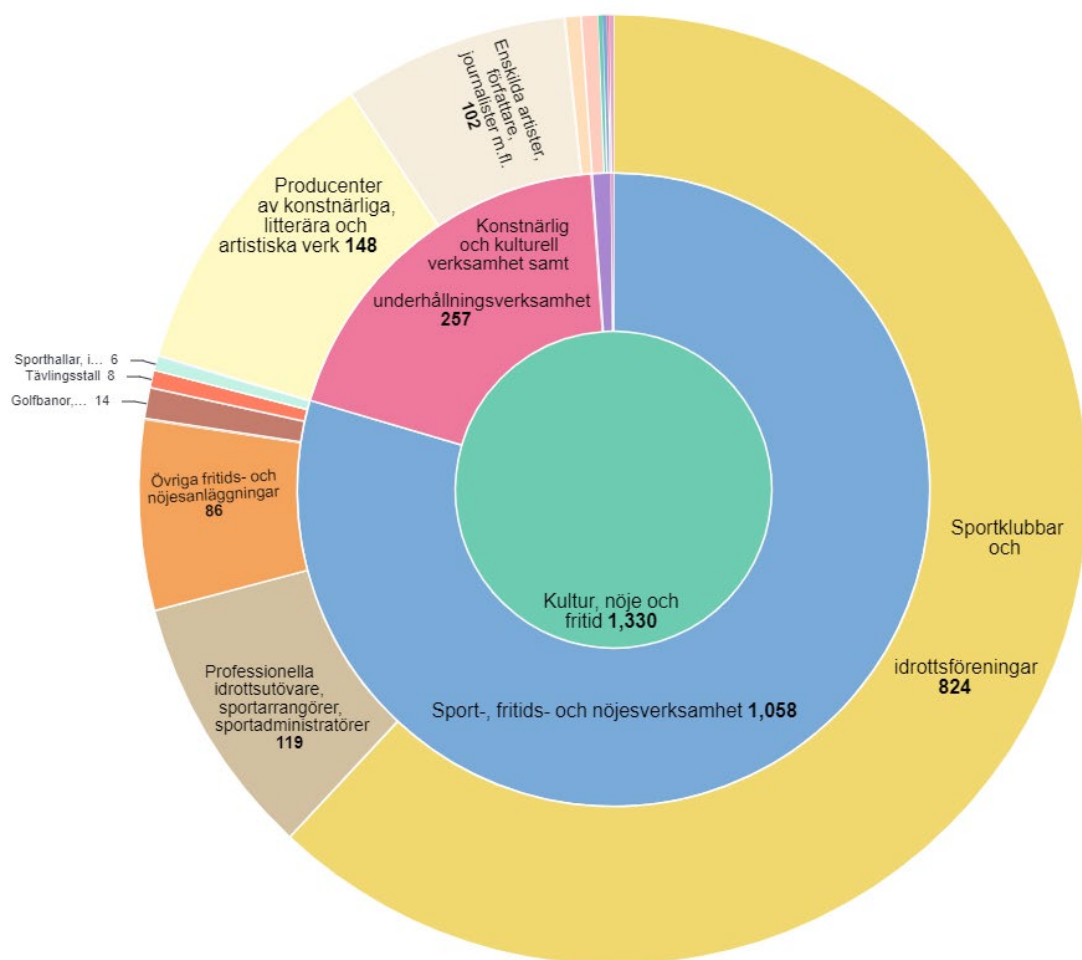

Diagram 6: Verksamhetsområde Kultur, nöje och fritid nedbrutet till huvudsysslor.

Idéburna välfärdsutförare

Tidigare (under rubriken “Civilsamhälle och välfärd”) har vi nämnt att idéburna välfärdsutförare utgör en mycket begränsad del av den totala välfärdsproduktionen i Sverige, enligt den senast tillgängliga utredningen utgjorde den idéburna välfärden drygt 3 procent av det totala välfärdsutbudet (SOU 2019:56). Man kan på samma sätt också hävda att idéburna välfärdsutförare utgör en mycket liten del av den totala idéburna verksamheten – eller av det samlade civilsamhället. I Uppsala län utgörs enligt diagram 2, andelen organisationer som definierat sig som välfärdsutförare endast till 1,3 procent. Drygt hälften (50 stycken) av dessa

utgörs av humanitära hjälporganisationer. Det är viktigt att ha i åtanke att det sannolikt ryms fler välfärdsutförare under den vanligaste kategorin *Annan serviceverksamhet*.

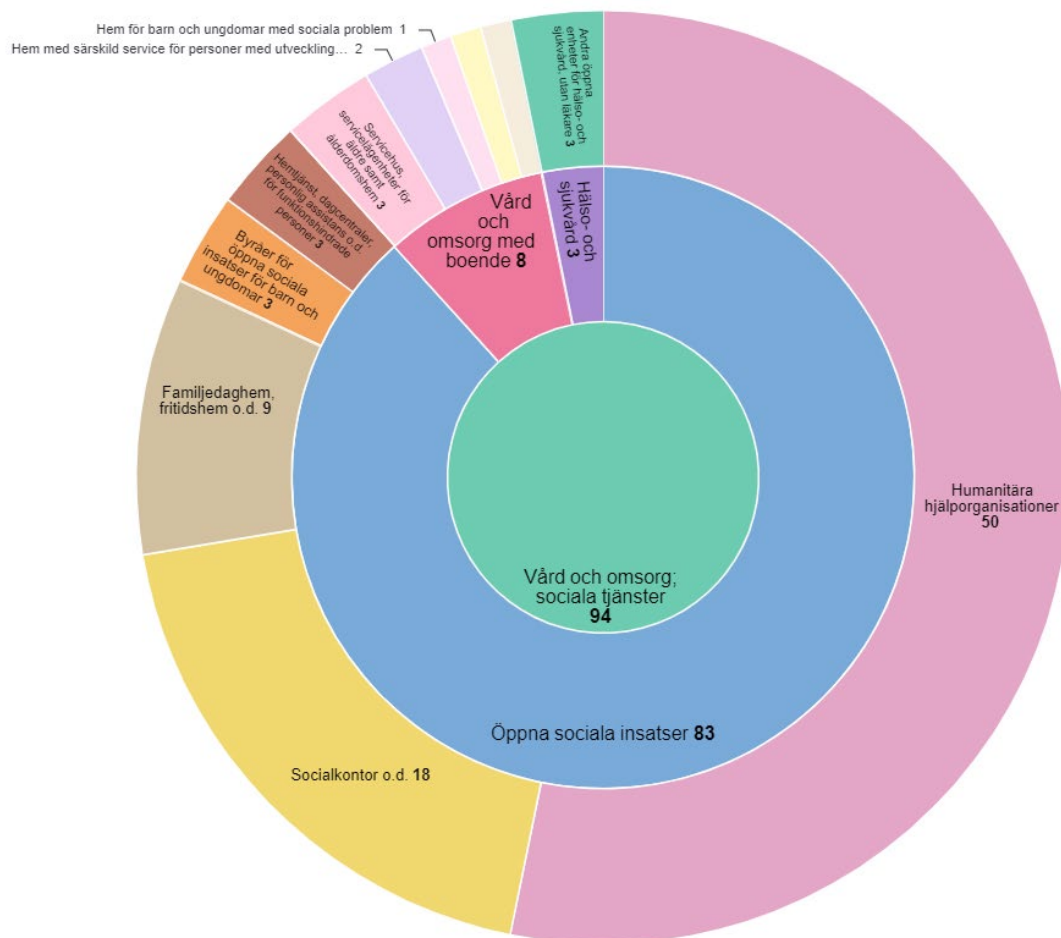

Diagram 7: Andelen idéburna välfärdsutförare, nedbrutet till huvudsyssla.

Utbildning

Studieförbund och idéburna folkhögskolor är en viktig samlingsplats för studiecirklar och bildningsverksamhet. De representerar en central del av folkbildningsrörelsen och är en förhållandevis stor idéburen arbetsgivare. Studieförbunden finns som helhet representerade i samtliga kommuner i Sverige. Däremot utgör verksamhetsområdet *utbildning*, i likhet med välfärdsutförare, en mycket liten del av det organiserade civilsamhället, med endast cirka två procent, eller drygt 130 organisationer. Återigen i likhet med branschområdet välfärdsutförare återfinns sannolikt fler organisationer under samlingskategorin *Andra serviceutförare* och som bedriver utbildningsverksamhet.

Den största andelen, drygt hälften (69 stycken) utgörs av förskolor. Det finns också en grupp om tolv organisationer som utgörs av studieförbund och andra utbildningsenheter. I denna grupp återfinns vi med största sannolikhet de tio statsbidragsberättigande studieförbund som finns i Sverige, dessutom har Riksidrotten en studieförbundsverksamhet (SISU) och därutöver återfinns alltså ytterligare någon utbildningsenhet. Se diagram 8.

En påminnelse som kan vara värd att göra läsaren uppmärksam på är att antalet organisationer, kopplat till exempelvis utbildnings- eller välfärdsverksamhet etc., inte säger något

om antalet personer som på olika sätt är engagerade i respektive organisation. Det kan också, som vi ska se lite senare, vara inom dessa områden som det stora flertalet anställda återfinns.

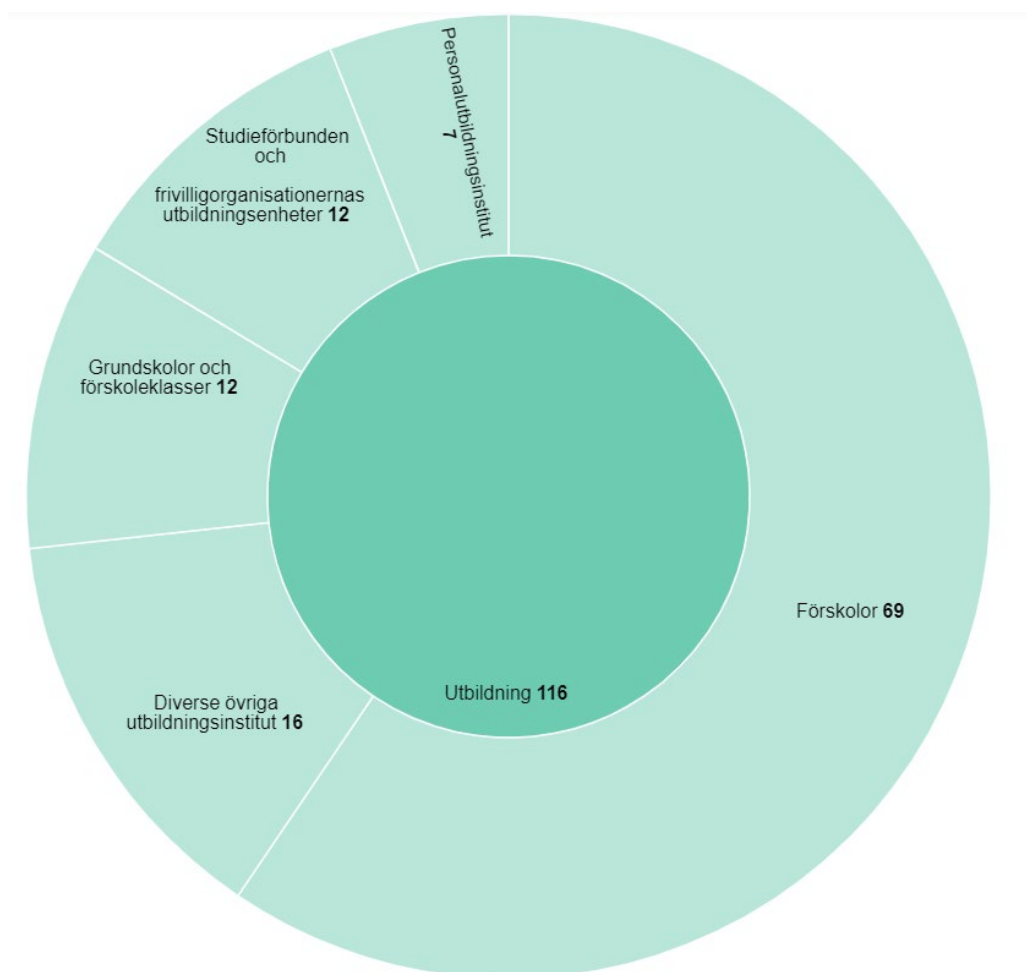

Diagram 8: Verksamhetsområde Utbildning, nedbrutet till huvudsysslor.

Arbetsställen och anställda

Den idéburna sektorn uppfattas sällan som en arbetsgivare. De allra flesta civilsamhällesorganisationer i såväl Uppsala län som i Sverige som helhet, drivs helt av ideella krafter. Men sett till den mångfald av organisationer som förekommer så finns det som nämndes inledningsvis närmare 200 000 anställda inom sektorn som helhet.

För att få en uppfattning om hur många anställda som det organiserade civilsamhället rymmer i Uppsala län är det uppgifter om antal arbetsställen som hämtas. En verksamhet kategoriseras som ett arbetsställe när organisationen registrerar sig för moms, F-skatt eller arbetsgivare. Den absolut största andelen arbetsställen har inga anställda, men verksamheten har intäkter på grund av försäljning av varor eller tjänster som organisationen utför ideellt.

Arbetsställen efter juridisk form och kommun

Då fastighetsverksamheten i Uppsala län utgör en sådan betydande andel av antalet bolag, är det inte konstigt att det också är där som majoriteten av arbetsställena återfinns. Men däremot är det intressant att en mycket stor andel av antalet bolag också har anställd personal (se diagram 9).

Ideella föreningar förekommer med 951 arbetsställen, följt av samfälligheter med 530 arbetsställen.

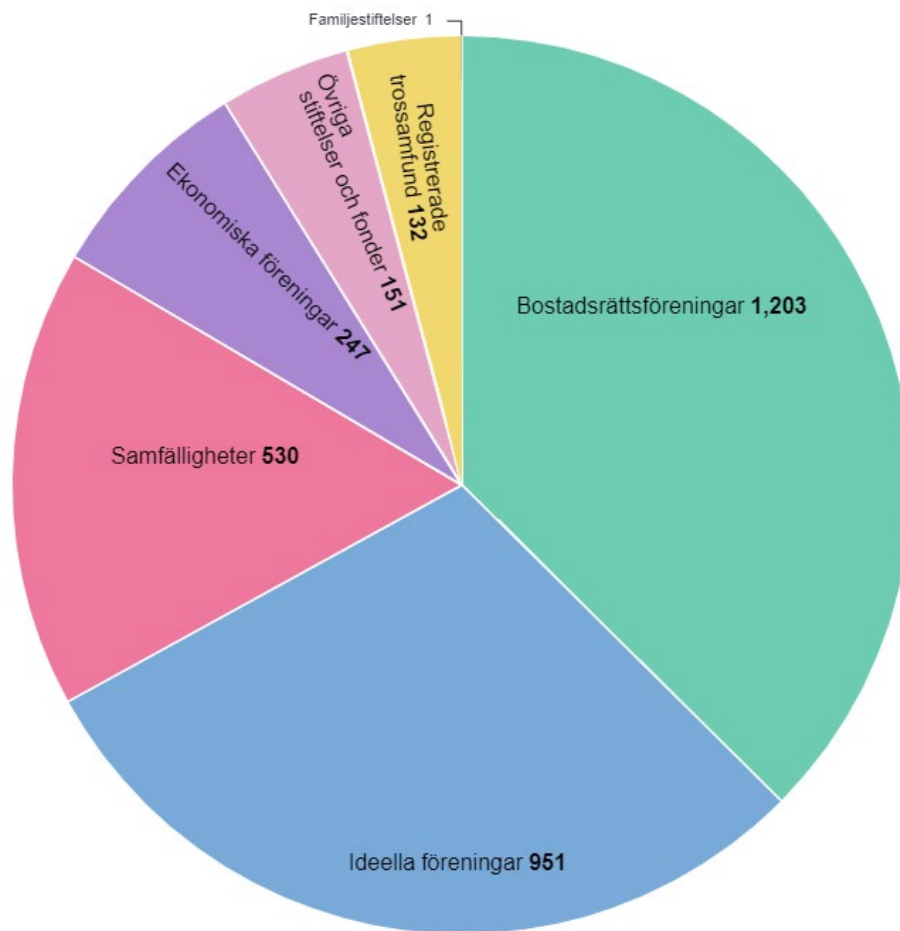

Diagram 9: Antalet arbetsställen i Uppsala län, fördelat efter juridisk form.

Fördelningen av antalet arbetsställen mellan länets kommuner varierar kraftigt och följer fördelningen efter antalet bolag som finns registrerade i respektive kommun, se diagram 10.

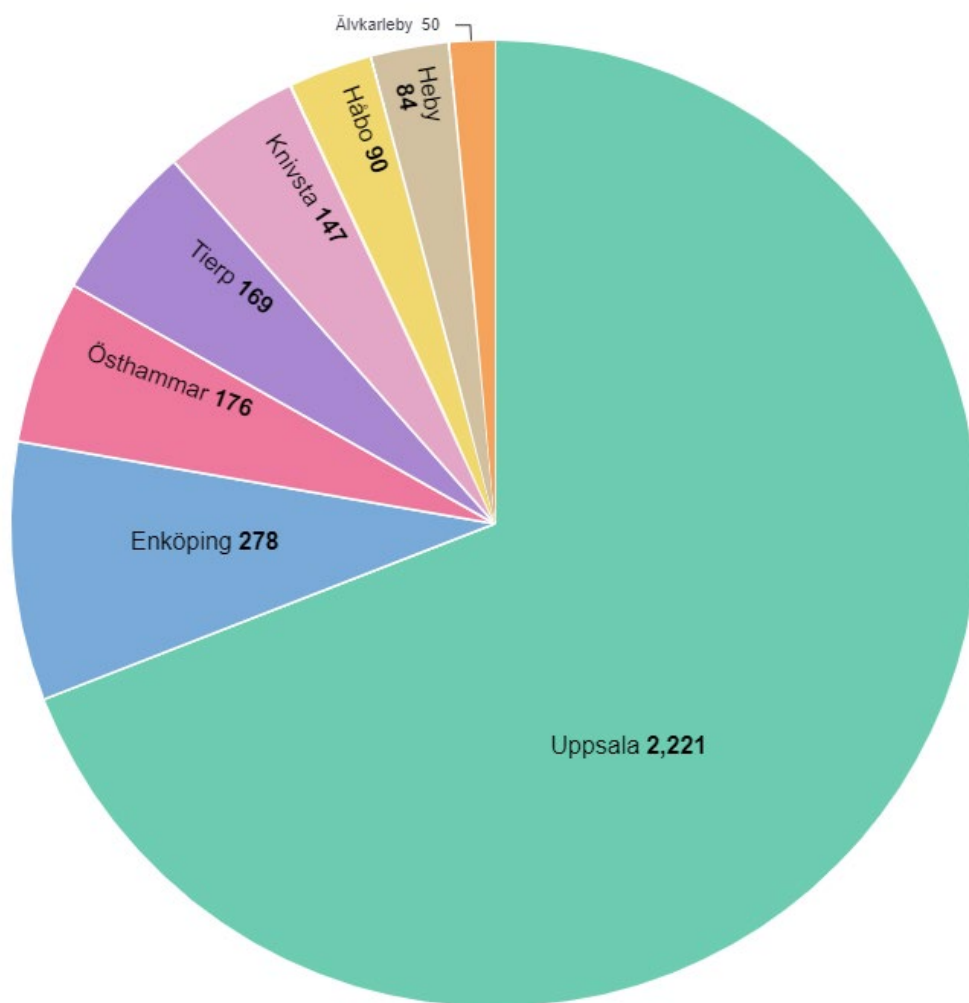

Diagram 10: Antal arbetsställen fördelat efter kommuner, Uppsala län.

Om man i stället tittar på vad organisationerna som registrerats som ett arbetsställe sysslar med (diagram 11) så utgör fastighetsverksamhet en betydande del, närmare 55 procent. Annan serviceverksamhet, där den övergripande majoriteten av föreningslivet återfinns utgör drygt 20 procent följt av kultur, nöje och fritid med lite mer än 10 procent. Då den här typen av kartläggningar endast har genomförts i tre län i Sverige (Skåne 2007 och 2017, Kronoberg 2021 samt Uppsala 2022) är det svårt att dra några slutsatser kring till exempel antalet arbetsställen utifrån juridisk form samt vad de i huvudsak sysslar med.

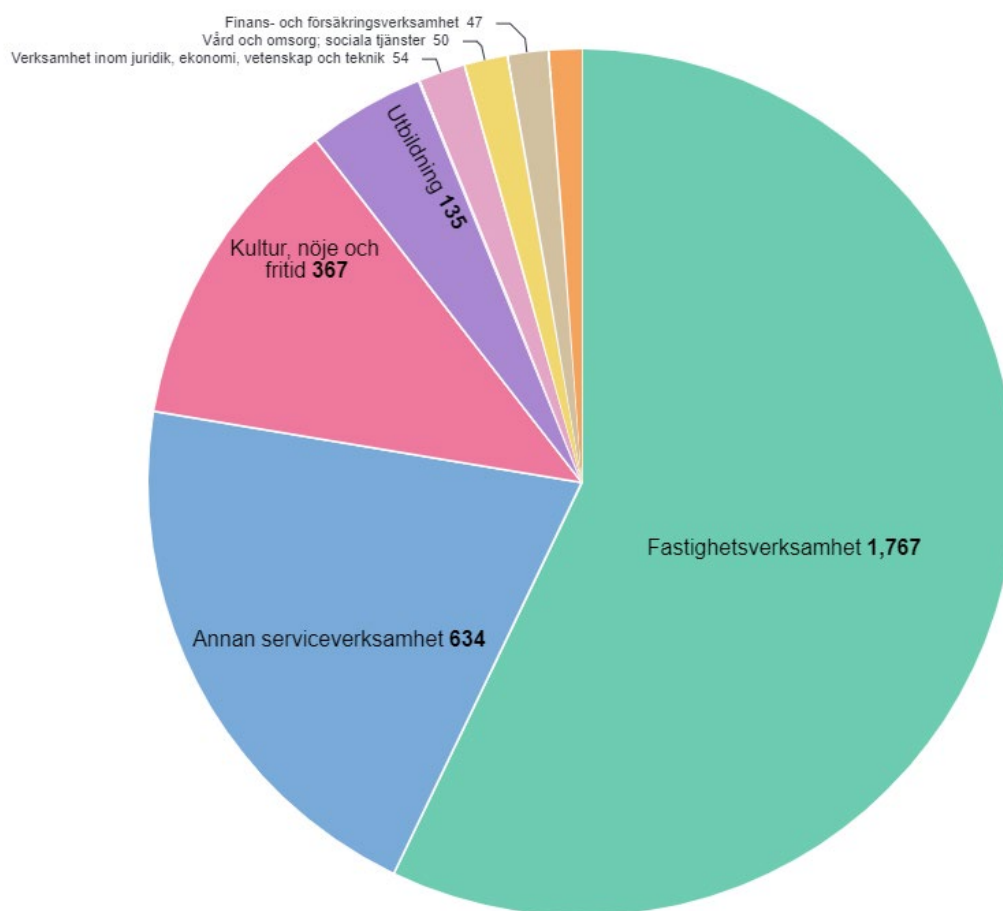

Diagram 11: Fördelning av antalet arbetsställen utifrån huvudsyssla.

Antal anställda

I tillgängliga register går det inte att få fram exakta uppgifter kring antalet anställda. De fördelas istället enligt olika storleksklasser: 1–4 anställda, 5–9, 10–19, 20–49, 50–99, 100–199, 200–499 och så vidare. Men utifrån dessa storleksklasser kan uppskattningar göras av högsta och lägsta antal möjliga anställda. Och utifrån detta kan ett medeltal beräknas. För Uppsala län fördelar detta sig enligt tabell 3.

Antal anställda	Antal Arbetsställen	Lägsta möjliga antal anställda	Högsta möjliga antal anställda
0	2 366		
1 – 4	495	495	1980
5 – 9	186	930	1674
10 – 19	103	1 030	1957
20 – 49	34	680	1715
50 – 99	25	1 250	2 475
100 – 199	5	500	995
200 – 499	1	200	499
500 – 999	1	500	999
TOTALT	3 216	5 588	12 294

Tabell 3: Redovisning av antalet arbetsställen i Uppsala län utifrån olika storleksklasser på antalet anställda samt lägsta/högsta möjliga antal anställda.

Notera att statistiken inte redovisar vilken omfattning anställningarna gäller. Det kan därmed variera om det handlar om del- eller heltidsanställningar.

I enlighet med tabell 3 gäller alltså att det för Uppsala län finns 3 216 civilsamhällesorganisationer som har registrerats som ett arbetsställe. En stor majoritet av dessa, 2 366, har inte angett att de har anställd personal. Återstående 850 organisationer har anställd personal. Totala antalet anställda personer ligger alltså i spannet 5 600 till 12 300 personer.

Det är viktigt att notera att antalet arbetsställen inte säger något om antalet anställda. Det finns således inget likhetstecken mellan det vanligaste antalet arbetsställen sett till juridisk form eller verksamhet och antalet anställda personer.

Diagram 12 redovisar antalet registrerade arbetsställen efter juridisk form. Det mörkblå fältet, som utgör den stora majoriteten av organisationer, har inte någon anställd personal. Därefter följer ett antal mindre påbyggnader i olika färgskalor som visar anställda utifrån de olika storleksklasserna. Orange visar 1-4 anställda medan 5-9 anställda har en röd färg osv. Utifrån detta kan vi bland annat se att den juridiska formen registrerade trossamfund avviker från övriga genom att den typen av organisation vanligen har anställd personal medan det omvända är sant för övriga juridiska former.

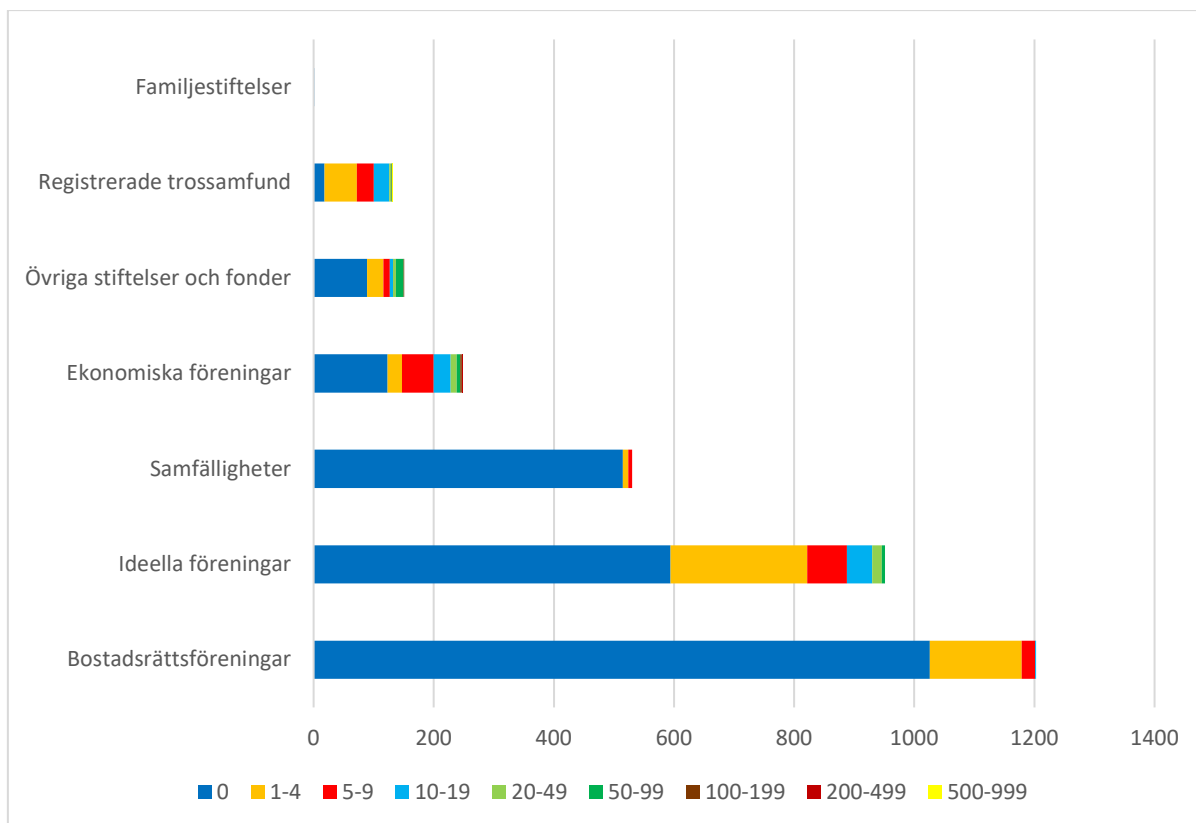

Diagram 12: Antal arbetsställen och antal anställda utifrån nämnda storleksklasser uppdelat i juridisk form.

Tabell 4 fördjupar informationen kring hur de anställda fördelas efter juridisk form. I tabellen presenteras detta utifrån samma storlekskategorier som i diagram 12 och i procent samt antal arbetsställen (inom parentes) för varje juridisk form.

	Antal anställda									Totalt
	0	1-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100-199	200-499	500-999	
Bostadsrättsföreningar	85,3% (1026)	12,7% (153)	1,8% (22)	0,2% (2)						100,0% (1203)
Ideella föreningar	62,5% (594)	24,0% (228)	7,0% (66)	4,4% (42)	1,7% (16)	0,5% (5)				100,1% (951)
Samfälligheter	97,2% (515)	1,7% (9)	1,1% (6)							100,0% (530)
Ekonomiska föreningar	49,6% (123)	9,7% (24)	21,4% (53)	11,3% (28)	4,0% (10)	2,4% (6)	1,2% (3)	0,4% (1)		100,0% (248)
Övriga stiftelser och fonder	58,9% (89)	17,9% (27)	7,3% (11)	3,3% (5)	3,3% (5)	8,6% (13)	0,7% (1)			100% (151)
Registrerade trossamfund	13,6% (18)	40,9% (54)	21,2% (28)	19,7% (26)	2,3% (3)	0,8% (1)	0,8% (1)		0,8% (1)	100,1% (132)
Familjestiftelser	100% (1)									100% (1)
Totalt	2366	495	186	103	34	25	5	1	1	3216

Tabell 4: Antal anställda i storleksklasser utifrån juridisk form. Antal arbetsställen inom parentes (tom ruta innebär att värdet är 0).

Utifrån tabell 4 blir det tydligt att den juridiska form som i störst utsträckning har anställd personal är registrerade trossamfund (ca 86 procent), följt av övriga stiftelser och fonder med drygt 40 procent. Av de ideella föreningarna är det istället knappt 40 procent som har anställd personal. Samfälligheter är den juridiska form med lägst antal anställda, endast knappa 3 procent.

Av såväl diagram 12 som tabell 4 framgår att den överlägsna majoriteten av civilsamhällesorganisationerna inte har några anställda och bland de som har rör det sig vanligen bara om en eller några få anställda. Det är ovanligt med arbetsställen med fler än 19 anställda. Det finns på totalen endast fem organisationer med 100-199 anställda. Det finns en verksamhet inom ekonomiska föreningar som har 200-499 anställda och den organisation med ett personalantal på mellan 500-999 anställda är ett registrerat trossamfund. Registrerade trossamfund utgör den juridiska form med, procentuellt sett, flest antal anställda.

Tabell 5 visar en liknande bild men utgår då från huvudsyssla. Då vi kan anta att registrerade trossamfund vanligen har angett ”religiösa samfund” som huvudsyssla slår de också här igenom som en vanligt förekommande arbetsgivare. Det är också i den gruppen som den enda organisationen med upp till 999 anställda förekommer. Det går också att utläsa att ”förskolor” vanligen har anställd personal, vilket inte är förvånande då många verksamheter som tydligare knyter an till välfärd och professionaliserad verksamhet också kan förväntas ha anställda.

Huvudsyssla	Antal anställda									Totalt antal arbetsställen
	0	1-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100-199	200-499	500-999	
Bostadsrättsföreningar	1026	153	22	2						1203
Övriga fastighetsbolag	490	8	5							503
Andra intresseorganisationer	252	51	21	9	1	1				336
Sportklubbar och idrottsföreningar	113	59	16	11	2	1				202
Religiösa samfund	45	82	29	28	3	1	1		1	191
Förskolor	3	3	43	23	5					77
Producenter av konstnärliga litterära och artistiska verk	55	8				1				66
Arbetsgivarorganisationer	24	6	4	4						38
Professionella idrottsutövare, sportarrangörer, sportadministratörer	22	7		4	1					35
Politiska partier och organisationer	17	13	1							31
Fastighetsbolag, bostäder	15	10			2					29
Förvaltning av och handel med värdepapper för en begränsad krets av ägare	25									25
Övriga fritids- och nöjesanläggningar	17	4			1					23
Fastighetsbolag, andra lokaler	17	5								22
Branschorganisationer	18	2								20

Tabell 5: Antal arbetsställen redovisade efter huvudsyssla samt antal anställda i storleksklasser (tom ruta innebär att värdet är 0).

Omsättning

Det är svårt att ge en generell beskrivning av den idéburna sektorns omsättning. Det finns ett antal mycket stora ekonomiska föreningar och stiftelser som driver upp omsättningen – och som i första hand finns lokaliserade till Uppsala kommun. Därför är det viktigt att hålla isär den totala omsättningen i den idéburna sektorn från omsättningen i de ideella föreningar som allmänheten vanligtvis tolkar som idéburen (och ofta ideell) verksamhet.

Statistiken avseende omsättning redovisas även den i olika omsättningsklasser: mindre än 1 miljon, 1-5 miljoner, 5-10 miljoner, 10-20 miljoner och 20-50 miljoner kronor. Det finns givetvis högre omsättningsklasser än så, men det är inga idéburna bolag i Uppsala län som kommer upp i så höga omsättningsbelopp. Se tabell 6.

Totalt finns det tio organisationer som omsätter 20–50 miljoner, av dessa återfinns åtta bland ekonomiska föreningar och två bland övriga stiftelser och fonder. Det är också dessa två juridiska former som omsätter mest i förhållande till samtliga juridiska former och därmed blir det tydligt att det är här som omsättningen totalt sett inom sektorn skruvas upp.

Den absoluta majoriteten av bolagen, oavsett juridisk form, omsätter mindre än en miljon kronor. Samfälligheterna är de som omsätter allra minst.

Sett till endast den juridiska formen ideella föreningar har nästan exakt 4 000 föreningar en omsättning under 1 miljon kronor. 81 föreningar har en omsättning från 1 upp till 5 miljoner kronor. Tre organisationer har en omsättning på mellan 5 och upp till 10 miljoner kronor. Resterande föreningar har inte registrerat någon omsättning.

	Omsättning, tkr					Totalt antal organisationer
	< 1 000	1 000-4 999	5 000-9 999	10 000-19 999	20 000-49 000	
Ideella föreningar	98,0% (4028)	2,0% (81)	0,0(7)% (3)			100,0% (4112)
Bostadsrättsföreningar	77,0% (949)	22,2% (274)	0,6% (7)	0,2% (2)		100,0% (1232)
Samfälligheter	99% (1089)	0,6% (7)	0,3% (3)	0,0(1)% (1)		99,9% (1100)
Övriga stiftelser och fonder	91,6% (360)	4,6% (18)	2,5% (10)	0,8% (3)	0,5% (2)	99,8% (393)
Ekonomiska föreningar	66,0% (167)	28,9% (73)	2,0% (5)		3,2% (8)	100,1% (253)
Registrerade trossamfund	81,4% (57)	17,1% (12)		1,4% (1)		99,9% (70)
Familjestiftelser	87,5% (7)	12,5% (1)				100,0% (8)

Tabell 6: Antal bolag och omsättning upp till 1 miljon kronor och därutöver, i olika omsättningsklasser. Redovisat utifrån juridisk form (tom ruta innebär att värdet är 0).

När det gäller omsättningsklasser på kommunnivå är det nästan endast i Uppsala kommun som det förekommer idéburna verksamheter med en omsättning upp mot 5 miljoner. Förklaringen till detta ligger antagligen i att Uppsala kommun utgör den befolkningsmässigt största kommunen i länet och som i jämförelse med övriga kommuner procentuellt sett har en mycket högre andel av organisationer inom de juridiska former som har högst omsättning, som ekonomiska föreningar samt övriga stiftelser och fonder.

Det ideella arbetets omfattning och värde

Tidigare i denna rapport, i kapitlet “Det svenska civilsamhället idag”, har vi beskrivit omfattningen på det ideella arbete som varje år utförs i Sverige. När vi nu pekat på omfattningen på den idéburna sektorns omsättning i Uppsala län är det också intressant att försöka sätta ett ekonomiskt värde på den ideella sidan av dessa organisationers verksamheter. Det finns inte data att samla in rörande den typen av uppgifter för vare sig Uppsala eller något annat län, eller för den delen för Sverige i sin helhet. Men forskare vid Marie Cederschiöld högskola i samarbete med SCB arbetade 2018 fram en beräkningsmodell för just detta. Man utgick då från nationella

data för att förstå det ideella arbetets omfattning och värde i Sverige (Segnestam Larsson & Wagndal, 2018).

Under 2014, det år som ovan nämnda studie undersökte, ägnade sig varannan vuxen svensk regelbundet åt någon form av ideellt arbete, det vill säga obetalt arbete som utförs inom ramen för en civilsamhällesorganisation. Uppskattningsvis arbetade 3 750 000 människor ideellt, motsvarande 676 miljoner timmar.

Det sammanlagda värdet av dessa ideella insatser beräknades till 131 miljarder kronor, vilket motsvarade 3,32 procent av BNP. Det innebär att det ideella arbetet utgjorde en något större andel än detaljhandelns värde under samma år (3,27 procent av BNP).

Omräknat till de förhållanden som råder i Uppsala län, med en befolkning som motsvarar 3,7 procent av Sveriges totala befolkning, så skulle det innebära att fler än 145 000 människor arbetade ideellt i en omfattning motsvarande 25 miljoner timmar. Värdet av detta arbete beräknas då till 4,85 miljarder, enligt 2014 års penningvärde. Detta är förstås uppskattningar baserade på en matematisk uträkning och uppskattad omfattning av det ideella arbetet. Det är alltså möjligt att Uppsala län skiljer sig från det nationella snittet på ett eller annat sätt men det ger en fingervisning om en ungefärlig, uppskattad, volym på det ideella arbetet.

Civilsamhället i Region Uppsala – idag och imorgon

I denna rapport har vi visat hur civilsamhället och den idéburna sektorn ser ut i Uppsala län idag. Vi har också identifierat delar av statistiken där Region Uppsala skiljer sig från det nationella genomsnittet, exempelvis gällande fördelningen mellan olika juridiska former där det i Uppsala t.ex. är mindre vanligt med ideella föreningar jämfört med landet i stort. Genom de undersökningar som här redovisats är det dock inte möjligt att förklara orsakerna till sådana avvikelser utan det är något som kräver vidare studier och analyser.

Men, det vi exempelvis har kunnat visa på är omfattningen av civilsamhällets organisationer och deras verksamheter utifrån ett antal olika variabler. Det finns en stor mängd organisationer i regionen, de bedriver många typer av verksamheter och ett inte oansenligt antal individer förtjänar sitt uppehälle genom anställningar inom civilsamhällets organisationer. Utifrån den data som insamlats vet vi att det handlar om flera tusen anställda. Vi menar att detta är en viktig kunskap för regionen och dess kommuner när det kommer till frågor om regional och lokal arbetsmarknad.

Kartläggningen visar också att det inom nästan samtliga verksamhetsområden förekommer verksamheter som har valt en juridisk organisationsform som faller inom idéburen verksamhet. En förhoppning är att denna kunskap och medvetenhet väcker en nyfikenhet till att vilja veta mer om hur dessa verksamheter fungerar, hur de skiljer sig från mer näringslivsinriktad verksamhet, om de efterfrågar stöd eller samverkan med offentliga myndigheter eller vad som krävs för att kunna anställa ytterligare personer i dessa verksamheter.

Till den mängd individer som uppbär en anställning inom civilsamhället kommer det stora antal ideella arbetstimmar som utförs varje år, vilket också diskuterats tidigare i rapporten under rubriken "Det svenska civilsamhället idag". Även om ingen data rörande detta finns tillgänglig på länsnivå så kan antalet ideella arbetstimmar uppskattas utifrån det nationella snittet och det visar på att de ideella insatser som kanaliseras genom det civila samhällets organisationer lär utgöra en betydande resurs i Uppsala län, precis som i andra delar av landet. När omsättningen i den idéburna sektorn granskas blir det tydligt att den idéburna sektorn levererar stora samhällsvärden inom en bredd av olika verksamhetsområden till en mycket liten ekonomisk kostnad och i detta utgör förstås också det ideella engagemanget ett fundament.

I det civila samhället, dess organisationer och det ideella engagemang som i stor utsträckning kanaliseras därigenom finns med andra ord en stor samhällsresurs. Civilsamhället är exempelvis många gånger bra på att nå sin målgrupp och finna de vägar och innovationer som krävs för att lösa en rad samhällsproblem.

Den flexibilitet, kreativitet och innovationskraft som finns inom denna sektor eller samhällssfär kan behöva stöd från det offentliga. Men det stödet behöver utformas och organiseras så att inte just flexibiliteten, kreativiteten och innovationskraften hämmas. För att få till stånd en långsiktigt hållbar idéburen – offentlig samverkan fordras tillitsfulla relationer som baseras på jämbördig dialog, öppenhet och respekt för varandras roller, resurser och uppdrag (Nätverket, 2021). Samtidigt får det inte ske på bekostnad av rimlig kontroll över skattemedel. En stor utmaning i många former av samverkan mellan offentligt och idéburet är just att finna vägar att arbeta tillsammans och i detta kan det också krävas såväl kreativitet som mod att pröva nya vägar.

Region och kommun har många gånger diffusa bilder av civilsamhällets aktörer och hur eller var samverkan med sådana aktörer skulle vara gynnsamt. Det kan också finnas förväntningar på att civilsamhällets organisationer *vill* samverka, vilka många gånger stämmer men inte alltid. Ett första steg är att identifiera civilsamhället som en viktig samverkanspart för att ta sig an de utmaningar som dagens och framtidens samhälle står inför, det som visats i föreliggande kartläggning pekar på delar av den potential som finns inom civilsamhällessfären. I ett nästa steg behöver region/kommun ägna sig åt uppsökande verksamhet för att ta del av lokala organisationers erfarenhet och undersöka intresset för att samverka. Det finns många pusselbitar som ska falla på plats för att få till en lyckad samverkan men en sådan aspekt är betydelsen av att bjuda in civilsamhällets organisationer tidigt i processer för att se i vilken mån man har en likartad syn på problemen och för att hitta ett gemensamt språk och en gemensam process för att arbeta framåt (se t.ex. MUCF, 2021; NOD & MUCF, 2020; Nätverket, 2021).

Det är vanligt att region/kommun har ett gott grepp om det regionala/lokala näringslivet, med planer för hur det kan stöttas, men det är mindre vanligt med samma aktivitets- och kunskapsnivå när det gäller civilsamhället. Om alla delar av samhället ska kunna kliva in och arbeta gemensamt för att hantera våra samhällsutmaningar behövs tydligare strategier också i relation till civilsamhället och de idéburna organisationerna. Här är den regionala utvecklingsstrategin från 2021 (Region Uppsala, 2021c) ett möjligt verktyg som offentliga lokala och regionala parter kan utgå ifrån för att tillsammans med civilsamhället undersöka och identifiera områden där civilsamhället kan bidra i strategins genomförande. Dialogen behöver då också sträva efter att bygga en struktur för hur en långsiktig samverkan ska byggas.

Litteratur

- Alexander, J. C. (2006). *The Civil Sphere*. Oxford: Oxford University Press.
- Amnå, E. (2007). Associational Life, Youth, and Political Capital Formation in Sweden: Historical Legacies and Contemporary Trends. I L. Trägårdh (red.), *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Bolagsverket (2025, 14 januari). Sök företagsinformation. <https://bolagsverket.se/sokforetagsinformation.1909.html>.
- Cedering, M. (2016). *Konsekvenser av skolnedläggningar: En studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Christiansen, P. M., Nørgaard, A. S., Rommetvedt, H., Svensson, T., Thesen, G. & Öberg, P-O. (2010). Varieties of Democracy: Interest Groups and Corporatist Committees in Scandinavian Policy Making. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 21(1), 22-40.
- Cras, P. (2018). Service i framtidens landsbygdssamhällen. I J. Syssner (red.), *Nya visioner för landsbygden*. Boxholm: Linneförs förlag.
- Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap. En studie av organisering av service och infrastruktur i gränslandet mellan det ideella, kommersiella och politiska*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- de Tocqueville, A. (2000). *Democracy in America*. Chicago: University of Chicago Press.
- Diamond, L. (1999). *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Ehrenberg, J. (1999). *Civil society: The critical history of an idea*. New York: New York University Press.
- von Essen, J. & Sundgren, G. (red.). (2012). *En mosaik av mening. Om studieförbund och civilsamhälle*. Göteborg: Daidalos.
- von Essen, J & Svedberg, L. (red.) (2020). *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992 – 2019*. Ersta Sköndal Bräcke högskolas arbetsrapportserie nr. 98. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke högskola.
- von Essen, J. (2020). Ideellt arbete i det svenska samhället. I J. von Essen & L. Svedberg (red.), *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992-2019*. Ersta Sköndal Bräcke högskolas arbetsrapportserie nr. 98. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke högskola.
- von Essen, J. (2019). Inledning. I J. von Essen, *Det svenska civilsamhället. En introduktion*. Stockholm: Idealistas förlag.
- Forsberg, A, Höckertin, C & Westlund, H. (2002). *Socialt kapital i lokalt utvecklingsarbete*. Arbetsliv i omvandling 2002:8. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Gavelin, K. (2018). *The Terms of Involvement: A study of attempts to reform civil society's role in public decision making in Sweden*. Stockholm: Stockholm University.
- Gavelin, K., Kassman, A. & Engel, C. (2010). *Om idéburna organisationers särart & mervärde: en forskningskartläggning*. Stockholm: Överenskommelsen.
- Hermansson, J., Svensson, T. & Öberg, P-O. (1997). Vad blev det av den svenska korporativismen? *Politica*, 29, 365-384.
- Hvenmark, J. & Wijkström, F. (2004). The Popular Movement Marinade: The dominant civil society framework in Sweden. SSE/EFI Working Paper Series in Business Administration No 2004: 18.

- Hvenmark, J. (2008). *Reconsidering Membership. A Study of Individual Member's Formal Affiliation with Democratic Governed Federations*. Stockholm: Handelshögskolan i Stockholm, EFI.
- Janoski, T. (1998). *Citizenship and Civil Society: A Framework of Rights and Obligations in Liberal, Traditional, and Social Democratic Regimes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansson, H., Arvidson, M., Johansson, S. & Nordfeldt, M. (2019). *Mellan röst och service. Ideella organisationer i lokala välfärdssambällen*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson J, & Lidskog R. (2020). Constructing and justifying risk and accountability after extreme events: public administration and stakeholders' responses to a wildfire disaster. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 22(3):353-365.
- Jordbruksverket (2022). *Statistikens framställning. Jordbruksföretag i Lantbruksregistret och Företagsregistret. Klassificering, sysselsättning och kombinationsverksamhet 2020*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Karlsson, M. & Wallin, V. (2017). Vård på centralen: Om vita rockar i det civila samhället. *Socialmedicinsk tidskrift*, 94(5), 565-567.
- Karlsson, M. (2021a). Covid-19 och det civila samhället – en berättelse om människors initiativ. *Socialmedicinsk tidskrift*, 98(1), 9–14.
- Karlsson, M. (2021b). Corona och fattigdom – röster från de svenska stadsmissionerna. *Socialmedicinsk tidskrift*, 98(1), 71-81.
- Kassman, A., Hvenmark, J. & Kneck, Å. (2021). Barn- och ungdomsfotboll under Coronapandemin. De svenska erfarenheterna visar att folkhälsa är mer än smittskydd. *Socialmedicinsk tidskrift*, 98(1), 100-111.
- Keane, J. (2013). Civil Society in the Era of Monitory Democracy. I L. Trägårdh, N. Witoszek & B. Taylor (red.), *Civil Society in the Age of Monitory Democracy*. New York: Berghahn Books.
- Kocka, J. (2006). Civil Society in Historical Perspective. I J. Keane (red.), *Civil Society. Berlin Perspectives*. New York: Berghahn Books.
- Larsson, M. & Vega, E. (2021). *Idéburen sektor i Kronoberg. Kartläggning 2021*. Malmö: Region Kronoberg.
- Lewin, L. (1992). *Sambället och de organiserade intressena*. Stockholm: Norstedts.
- Lindberg, M. (2021). *Social innovation i civilsamhällets organisationer. Kunskapsöversikt och policyrekommendationer*. Örebro: Entreprenörskapsforum.
- Lindberg, M. & Nahnfeldt, C. (2017). *Idéburen innovation – nyskapande lösningar på organisatoriska och samhälleliga behov*. Stockholm: Idealistas förlag.
- Lundberg, E. (2014). *A Pluralist State? Civil Society Organizations' Access to the Swedish Policy Process 1964-2009*. Örebro: Örebro University.
- Lundgren L. (2015). A Diversity of Roles: The Actions Taken by Religious Communities in Sweden during the "Refugee Crisis" in 2015. I R. Graf Strachwitz (red.), *Religious Communities and Civil Society in Europe: Analyses and Perspectives on a Complex Interplay*. Berlin: Walter De Gruyter.
- Lundström, T. & Wijkström, F. (1995). *Från röst till service? Den svenska ideella sektorn i förändring. Sköndalsinstitutets skriftserie, nr 4*. Stockholm: Sköndalsinstitutet.
- Lundström, T. & Wijkström, F. (2012). *Från röst till service: vad hände sedan? I F. Wijkström (red.), Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.
- Meeuwisse, A. (2008). Organizational innovation in the Swedish welfare state. *Critical Social Policy*, 28(2), 187–210.
- Micheletti, M. (1995). *Civil society and state relations in Sweden*. Aldershot: Avebury.
- MUCF (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) (2021). *Samverkansmodell för offentliga aktörer och civilsamhället*. Växjö: MUCF.
- Naurin, D. (2001). *Den demokratiska lobbyisten*. Umeå: Boréa.

- NOD (Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället) & MUCF (2020). *Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen*. Reviderad upplaga. Stockholm: NOD.
- Nätverket – Idéburen sektor Skåne (2017). *Kartläggning 2015*. Malmö: Nätverket – Idéburen sektor Skåne.
- Nätverket – Idéburen sektor Skåne (2021). *Framgång och motgång - om samverkan i lokala överenskommelser*. Malmö: Nätverket – Idéburen sektor Skåne.
- Persson, K. (2007) (red.). *Social ekonomi i Skåne – En kartläggning 2005-2006*. Malmö: Nätverket Social Ekonomi Skåne.
- Proposition 2009/10:55. *En politik för det civila samhället*.
- Rahm, L. (2021). Folkbildning som krishantering och krishantering som folkbildning. *nät tidskrift*, 98(1), 59-70.
- Region Uppsala (2020). *Nulägesanalys Uppsala län 2020-10-05*. Uppsala: Region Uppsala.
- Region Uppsala (2021a). *Befolkningsprognos för Uppsala län 2019-2050*. Uppsala: Region Uppsala.
- Region Uppsala (2021b). *Nulägesanalys Uppsala län 2021-08-25*. Uppsala: Region Uppsala.
- Region Uppsala (2021c). *Regional utvecklingsstrategi och Agenda 2030-strategi för Uppsala län*. Uppsala: Region Uppsala.
- Reuter, M. (2012). Överenskommelsen som spegel och arena. I F. Wijkström (red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.
- Rothstein, B. & Bergström, J. (1999). *Korporatismens fall och den svenska modellens kris*. Stockholm: SNS.
- SCB (2021). *Det civila samhället 2019 – Satelliträkenskaper*. Örebro: SCB.
- SCB (2022a). *Det civila samhället 2020 – Delrapport*. Örebro: SCB.
- SCB (2022b). Välkommen till SCB:s allmänna företagsregister. Hämtad 2025-01-18, från <https://www.foretagsregistret.scb.se/>.
- SCB (2022c). Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI). Hämtad 2025-01-18, från <https://www.scb.se/dokumentation/klassifikationer-och-standarder/standard-for-svensk-naringsgrensindelning-sni/>.
- SCB (2014). SCB, MIS 2014:1, Standard för institutionell sektorindelning, INSEKT 2014. Standard för indelning efter ägarkontroll 2000, ÄGAR 2000. Indelning efter juridisk form, JURFORM. Stockholm: SCB.
- Segnestam Larsson, O. & Wagndal, M. (2018). *Det frivilliga arbetet i Sverige som del av BNP*. Ersta Sköndal Bräcke Högskola och Statistiska Centralbyrån.
- Selle, P. (2013). Reflektioner kring medlemsmodellens betydelse. I L. Trägårdh, P. Selle, L. Skov Henriksen & H. Hallin (red.), *Civilsamhälle klämt mellan stat och kapital. Välfärd, mångfald, framtid*. Stockholm: SNS Förlag.
- Sivesind, K-H. (2016). *Mot en ny Skandinavisk velferdsmodell? Konsekvenser av ideell, kommersiell og offentlig tjensteyting for aktivt medborgarskap*. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning, rapport 2016:1.
- Skatteverket (2022). Organisationsnummer. Hämtad 2025-01-18, från <https://www.skatteverket.se/foretag/drivaforetag/startaochregistrera/organisationsnummer.4.361dc8c15312eff6fd235d1.html>.
- SOU 2019:56. *Idéburen välfärd. Betänkande av Utredningen om Idéburna aktörer i välfärden*. Stockholm: Elanders.
- Tillväxtverket (2022). Om turismräkenskaperna. Hämtad 2025-01-18, från <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/statistikochanalys/statistikomturism/turismrakenskaper/omturismrakenskaperna.2358.html>.

- Trägårdh, L. (2019). Från folkrörelser till civilsamhälle: Staten och samhället i det moderna Sverige. I J. von Essen (red.), *Det svenska civilsamhället. En introduktion*. Stockholm: Idealistas förlag.
- Turunen, J. & Weinryb, N. (2017). Volontärer i välfärdsstaten – socialt arbete med transittflyktingar som politisk handling. I S. Linde & R. Scaramuzzino (red.), *Socialt arbete i civilsamhället – aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur.
- Wallman Lundåsen (2019). Det civila samhället och staten – inflytande och påverkan. I J. von Essen (red.), *Det svenska civilsamhället. En introduktion*. Stockholm: Idealistas förlag.
- Wijkström, F. & Lundström, T. (2002). *Den ideella sektorn: Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober förlag.
- Wijkström, F., Henrekson, E., Sjöstrand, E., Linde, S. & Reuter, M. (2020). The Church of Sweden and the quest to bounce back better. I M. Carlsson-Wall & G. Lindqvist (red.), *Sweden Through the Crisis*. Stockholm: Handelshögskolan i Stockholm.
- Zimmer, A. & Evers, A. (2010). *Third sector organizations facing turbulent environments: sports, culture and social services in five European countries*. Baden-Baden: Nomos Verlag.
- Åberg, P. (2015). Myths and Traditions as Constraints or Resources? Path Dependency and Decoupling Strategies among Civil Society Organizations, *Journal of Civil Society*, 11(1), 19-38.
- Åberg, P., Einarsson, S. & Reuter, M. (2021). Think Tanks: New Organizational Actors in a Changing Swedish Civil Society. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 32(3), 634-648.
- Åberg, P., von Essen, J., Cras, P., Nordfeldt, M. & Hansen, K. (2024). *Folkbildning i landsbygder. Om folkbildningens betydelser för människor och lokalsamhällen i svenska landsbygder*. Stockholm: Folkbildningsrådet.

Bilaga 1 – Metodbeskrivning

Antalsberäkningar

- Antal bolag efter juridisk form hämtades från SCB:s företagsregister
- Antal arbetsställen efter juridisk form hämtades från SCB:s företagsregister

Information om företagsregistret

<https://www.scb.se/vara-tjanster/foretagsregistret/>

Företagsregistret:

https://www.foretagsregistret.scb.se/Rakna?RakneTyp=RAKNA_FORETAG

https://www.foretagsregistret.scb.se/Rakna?RakneTyp=RAKNA_ARBETSSTALLEN

Statistik

Statistiken för befolkning på kommunnivå hämtades ur statistikdatabasen

<https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/>

Information om statistikdatabasen

https://www.scb.se/kom_igang_SSD

Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968 – 2020

https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/BefolkningNy/

Statistiken för befolkning, landareal på tätortsnivå samt tätortskoder hämtades från rapporten
Tätorter 2018: Befolkning 2019-12-31

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/tatorter/pong/statistiknyhet/tatorter-2018-befolkning-2019-12-31/>

Indelningar och avdelningar

Kommun- och länskod

https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionala-indelningar/lan-och-kommuner/lan-och-kommuner-i-kodnummerordning/#uppsala_lan

Regionala indelningar

<http://regina.scb.se/>

Indelning av institutionella enheter

<https://www.scb.se/dokumentation/klassifikationer-och-standarder/indelning-av-institutionella-standarder/>

Standard för institutionell sektorindelning, INSEKT 2014 Standard för indelning efter ägarkontroll 2000, ÄGAR 2000 Indelning efter juridisk form, JURFORM
<https://www.scb.se/contentassets/99af4dcf7296448db1386574e1aa6b9b/mis2014-1.pdf>

Branscher och branschindelningar, Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI)
<https://www.scb.se/dokumentation/klassifikationer-och-standarder/standard-for-svensk-naringsgrensindelning-sni/>

SNI 2007 Standard för svensk näringsgrensindelning 2007
<https://www.scb.se/contentassets/d43b798da37140999abf883e206d0545/mis-2007-2.pdf>

SNI sökning
<http://www.sni2007.scb.se/>

Variabler

Undersökningsvariabler: Antal bolag, antal arbetsställen, antal anställda (storleksklasser), omsättningsklasser, säteskommun, ort, postnummer, juridisk form, säteslän.

Variabelbeskrivning för Företagsregistret: <https://www.scb.se/vara-tjanster/foretagsregistret/variabelbeskrivning/>

Statistiska mått

Antal bolag efter juridisk form på kommun och länsnivå beskrivs som en summa och delas som index i olika branschgrupper, juridisk form, verksamhetsområde, huvudsyssla och kommuner. Indelningen görs med hjälp av näringslivsindelningen för verksamhetsområde, bransch, huvudsyssla och JURFORM för juridisk form. Geografiska indelningar och begränsningar hämtades från REGINA SCB.

Redovisningsgrupper

Antal bolag efter juridisk form och kommun redovisas för olika branscher och grupper av branscher för varje kommun enligt standarden för svensk näringsgrensindelning (SNI 2007).

Antal arbetsställen efter juridisk form och kommun redovisas för olika branscher och grupper av branscher för varje kommun enligt standarden för svensk näringsgrensindelning (SNI 2007).

Antal bolag efter juridisk form och kommun redovisas för olika verksamhetsområden enligt INSEKT 2014.

Antal arbetsställen efter juridisk form och kommun redovisas för olika verksamhetsområden enligt INSEKT 2014.

Tillförlitlighet

Urvalsfelet för omsättningen inom totala sektorn (juridisk form) fångar inte upp nystartade bolag. Omsättningsuppgifterna kan täcka in verksamhet i andra branscher inom eller utanför verksamhetsområdet.

Tillförlitlighet totalt: Antalet bolag tas fram efter juridisk form, inte efter åsatt branschkod som beskriver huvudsakliga verksamhet bolaget bedriver. Detta innebär att kartläggningen kan täcka in verksamhet inom branscher som rör sig inom eller utanför sagda bransch.

Exempelvis återkommer rubriken **verksamhet i religiösa samfund** i verksamhetsområdet *Annan serviceverksamhet* inom juridiska formen *ideell förening* och som huvudsyssla inom juridiska formen *Registrerade trossamfund*.

Urval

Urvalsramen utgör första veckan i mars 2021 som utgörs av aktiva bolag i SCB:s företagsräkning. Med aktiva bolag avses bolag som är registrerade för F-skatt, mervärdesskatt eller arbetsgivaravgift.

Rampopulationen består av bolag i Uppsala län som faller under juridiska formen:

- Ekonomiska föreningar
- Bostadsrättsföreningar
- Ideella föreningar
- Samfälligheter
- Registrerade trossamfund
- Familjestiftelser
- Övriga stiftelser och fonder

Mätning

Mätinstrumentet är företagsregistret där varje bolag kategoriseras efter varje variabel. För att undgå mätfel har kartläggningen samlats in under en vecka där samtliga bolag kontrollerades varje dag.

SCB:s databas uppdateras en gång i veckan. Med hjälp av provmätningar som varade mellan 2022-02-28 och 2022-05-13 kunde en rutin för insamlande etableras utan bortfall.

Bortfall

Då mätningen görs genom statistiska centralbyråns företagsregister är bortfallet 0 under tiden för antalsberäkningen

Bearbetning

Under insamlingsveckan sker simultant en makrogranskning där kartläggningen matchas med de uppgifter som samlades in under testperioden för att kontrollera avvikande tal.

Mikrogranskningen uteblev med hänsyn till gällande förordningar för dataskydd (GDPR)

Aktualitet

Frekvens

Antalsberäkningen undersöker antal bolag i Uppsala län under bestämda juridiska former för perioden 2022-05-16 – 2022-05-22 som blev en fast summa rapporten utgår ifrån.

Framställningstid

Framställningstiden för antalsberäkningen är en bestämd vecka med antal redovisade bolag under bestämda juridiska former.

Jämförbarhet och användbarhet

Antalsberäkningen, kartläggningen kan bli aktuell för sam användning under samma premisser gällande variabler som den här kartläggningen.

Tillgång till primärmaterial

Antalsberäkningen kan levereras i kalkylblad eller bearbetad efter önskemål.

MARIE CEDERSCHIÖLD HÖGSKOLA ARBETSRAPPORTSERIE | NR 119

”Civilsamhälleskartan” är ett projekt som drivs vid Centrum för civilsamhällesforskning (CCF), Marie Cederschiöld högskola, i samverkan med Nätverket – Idéburen sektor Skåne (Nätverket). Inom projektet kartläggs det svenska civilsamhället på lokal och regional nivå med hjälp av kvantitativa data som samlas in och sammanställs via en metod som har arbetats fram inom projektet. I denna rapport används metoden för att studera civilsamhällets organisationslandskap i Region Uppsala och sätta in insamlade data i relevant teoretisk och empirisk kontext. Kartläggningen visar på omfattningen av civilsamhällets organisationer och verksamheter i Region Uppsala utifrån ett antal olika variabler och visar även på skillnader och likheter i jämförelse med landet i stort. Det finns en stor mängd organisationer i regionen, de bedriver många typer av verksamheter och ett antal tusen individer är anställda inom civilsamhällets organisationer. Till den mängd individer som är anställda inom civilsamhället kommer det stora antal ideella arbetstimmar som utförs varje år, vilket utgör en betydande resurs i Uppsala län, precis som i andra delar av landet. När omsättningen i den idéburna sektorn granskas blir det tydligt att den idéburna sektorn levererar stora samhällsvärden inom en bredd av olika verksamhetsområden till en mycket liten ekonomisk kostnad. Kartläggningen visar också att det inom nästan samtliga verksamhetsområden förekommer verksamheter som har valt en juridisk organisationsform som faller inom idéburen verksamhet. För offentliga aktörer kan civilsamhället vara en viktig samverkanspart för att ta sig an de utmaningar som dagens och framtidens samhälle står inför. Det är vanligt att region/kommun har ett gott grepp om det regionala/lokala näringslivet, med planer för hur det kan stöttas, men det är mindre vanligt med samma aktivitets- och kunskapsnivå när det gäller civilsamhället. Om alla delar av samhället ska kunna kliva in och arbeta gemensamt för att hantera våra samhällsutmaningar behövs tydligare strategier också i relation till civilsamhället och de idéburna organisationerna och strukturer för långsiktig samverkan.

Mattias Larsson är verksamhetschef vid NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne
Pelle Åberg är docent och lektor vid Centrum för civilsamhällesforskning, Institutionen för civilsamhälle och religion vid Marie Cederschiöld högskola
Eddie Vega är anställd som verksamhetsutvecklare vid NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne, med särskilt ansvar för informationsteknisk utveckling